

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Jana Tomášková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Svoboda a veřejné zdraví v době pandemie

Bakalářská práce

Autor práce: Jana Tomášková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: doc. Petra Guasti, MA, Ph.D. et Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 5. 2023

Jana Tomášková

Bibliografický záznam

TOMÁŠKOVÁ, Jana. Svoboda a veřejné zdraví v době pandemie. Praha, 2022. 55 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce doc. Petra Guasti, MA, Ph.D. et Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje kalibraci demokratických svobod a jejich instrumentalizaci v době pandemického vládnutí. Problematika je demonstrována na příkladu České republiky nacházející se v nouzovém stavu a nahlížena skrze korektivní úlohu ÚS ČR, který je garantem proporcionálního vyvažování ochrany veřejného zdraví a rovněž ochrany demokratických svobod. Panující tenze bezesporu testuje právní stát i funkčnost systému brzd a protiváh, jehož existence přímo chrání povahu demokratičnosti zřízení. Ukazuje se, že i v nouzovém stavu existuje oblast občanských práv a svobod, jejíž faktické narušení zůstává předmětem legitimního sporu mezi exekutivou a judikativou.

Klíčová slova

Svoboda, veřejné zdraví, pandemie, ústavní soud, Česká republika

Keywords

Freedom, public health, pandemic, constitutional court, Czech republic

Title/název práce

Svoboda a veřejné zdraví v době pandemie

Freedom and Public Health in a Pandemic

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce doc. Petře Guasti, MA, Ph.D. et Ph.D. za její cenné podněty, mnoho trpělivosti a vstřícný přístup při vedení práce.

Obsah

1	Úvod	3
2	Koronavirová pandemie v České republice	6
2.1	Best in Covid	6
2.2	Pandemie jako stress test	7
3	Teoretická část	11
3.1	Pojetí svobody	11
	J. S. Mill: svoboda a princip újmy	13
	Isaiah Berlin: negativní a pozitivní svoboda	14
	Negativní svoboda	14
	Pozitivní svoboda	16
	Carl Schmitt: výjimečný stav	17
3.2	Pandemie jako krizové období	19
	Nouzový stav	19
	Zákon o krizovém řízení	20
	Zákon o ochraně veřejného zdraví	20
	Pandemický zákon	21
	Přehled nejvíce omezujících opatření	22
4	Empiricko-interpretativní část	23
4.1	Právní stát	23
	Ústavní soud ČR v právním demokratickém státě	24
	Koncept bránící se demokracie	26
4.2	Role svobody v ústavním pořádku	27
	Test proporcionality	28
	Proporcionalita ve výjimečném stavu	29

4.3	Implikace rozhodnutí Ústavního soudu ČR	30
	Zamítnutí ústavních stížností	31
	Pl. ÚS 8/20 „O vyhlášení nouzového stavu“	31
	Další odmítnutá podání	33
	Protiústavní akty	34
	Pl. ÚS 106/20 „Zákaz maloobchodního prodeje“	35
	Pl. ÚS 767/21 „Neadekvátní trest za krádež v nouzovém stavu“	37
4.4	Hrana ústavnosti: zachování proporcionality a spravedlnosti	39
5	Závěr	43
6	Zdroje	46

1 Úvod

Not kennt kein Gebot.

Na průběh posledních několika let lze nahlížet jako na zátěžový test uspořádání a fungování občanské společnosti. Celosvětový boj s pandemií covidu-19 svojí nečekanou intenzitou výrazně zasáhl socioekonomickou rovinu, testoval nejenom občanskou soudržnost a důvěru v kompetence vlád a přidružených institucí, ale především se znatelně dotýkal oblasti mezilidských vztahů v podobě fenoménu zavádění různých forem lockdownů, které ze své podstaty omezovaly interpersonální kontakt *face-to-face*.

Staré německé přísloví „*Not kennt kein Gebot*“ (ekvivalentní českému „*nouze láme železo*“) trefně vystihuje bezprecedentní pandemický stav, ve kterém se ocitla občanská společnost napříč kontinenty. Výklad onoho rčení lze shrnout následovně: právě v nestandardních situacích je nutné sáhnout po alternativním řešení; pakliže přestávají platit běžné zásady, je třeba zvolit nová východiska, která by byla za běžných okolností považována za nemyslitelná.

Globální zdravotnická krize si vyžádala především ze strany veřejné správy řadu zcela neobvyklých zásahů. Použití restriktivních opatření bylo v řadě zemí legitimizováno vyhlášením ústavního nouzového stavu, který v každé demokracii představuje legální možnost omezení základních práv a svobod. Ta musí být i při mimořádných stavech omezována na základě předvídatelnosti a šíře omezení má odpovídat ústavní ochraně podstaty těchto práv.

Důsledky vypořádání se s výjimečnou situací se zdají být dalekosáhlejší, než by se dalo předpokládat. Ambicí této práce není postupně zhodnotit veškerá dostupná data a dobrat se konečné bilance; bakalářská práce je však mnohými dopady, především těmi celospolečenskými, motivována.

Na základě četných protivládních demonstrací reagujících na represivní mimořádná opatření se lze domnívat, že minimálně v části společnosti panuje ideologické pojetí svobody, které se v otázce práva na život zužuje na Hobbesovu konstrukci soužití v přirozeném stavu ve formě absolutního uplatňování tohoto práva. Individuální právo na *volbu vlastního osudu*, tedy *svobodné* rozhodování jednotlivce (zda se např. podřídí pravidlům nařízené izolace) bylo mnohdy až demagogicky stavěno do kontrapozice

k principu ochrany veřejného zdraví, a nepřímo tak dopomáhalo k rozvíjení občanského konfliktu. Demonstrující akcentovali obavy z chaotického vývoje vládních protipandemických opatření, a vnímali je spíše za nástroje útlaku než ochrany. Příkladem budiž uvedení hojně užívaného narativu celospolečenského strachu z domněle systémové ztráty občanských svobod: „*Nechceme vakcínu – chceme svobodu!*“¹, „*Zastavme totalitu ve jménu covid!*“² či „*Stop kovido-fašismu!*“³ byla nosná hesla doprovázející protivládní demonstrace od počátků propuknutí pandemie v České republice.

V kontextu vnímání občanských svobod je nutné pojmenovat i druhou, podstatně objektivnější rovinu, rovinu lidskoprávní. V každé demokracii existují legální způsoby omezení svobod, například vyhlášením výjimečného stavu: přirozeně pak panuje tenze mezi svobodami a nutně tak musí docházet k jejich hierarchizaci. Je však zcela oprávněné zabývat se přiměřeností daných ochranných opatření, tedy zda jsou tvořená nařízení řádně zdůvodněná, přiměřená a platná pouze po dobu nezbytně nutnou k nápravě, či zda je vůbec možné považovat jejich vyhlášení za legální: v případě vzájemné kolize základních práv a svobod s jinými základními právy existuje v ústavním pořádku platný nástroj pro testování a posuzování proporcionality.

Bakalářská práce se věnuje kalibraci demokratických svobod a jejich instrumentalizaci v době pandemického vládnutí. Problematika bude demonstrována na příkladu České republiky a nahlížena skrze korektivní úlohu ÚS ČR, který je garantem proporcionálního vyvažování ochrany veřejného zdraví a rovněž ochrany demokratických svobod. Data podrobená zkoumání mapují necelé dvouleté období počínaje prvním vyhlášením nouzového stavu ke dni 12. března 2020 a podzimem 2021 konče. Časové ohraničení tak odpovídá pandemickému vládnutí kabinetu Andreje Babiše (ANO), který byl v důsledku voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR nahrazen. Sebereflektující výsledky interního auditu ze září 2021 zadaného ministrem zdravotnictví Adamem

1 Fotogalerie: Několik stovek odpůrců vládních opatření proti šíření koronaviru se dnes odpoledne sešlo na pražském Palackého náměstí. In: Lidovky.cz [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/odpurci-vladnich-opatreni-proti-koronaviru-protestovali-v-praze-kritizovali-povinne-noseni-rousek.A200927_171831_In_domov_vag/foto

2 Koně, Klaus a koronavirus: Podívejte se na ty nejzajímavější fotky z pražské protivládní demonstrace. In: Reflex.cz [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/galerie/zajimavosti/124990/kone-klaus-a-koronavirus-podivejte-se-na-ty-nejzajimavejsi-fotky-z-prazske-protivladni-demonstrace?foto=0>

3 Slovník „slušných“ Čechů: Urážky a nadávky fungují stejně dobře u migrace i covidu. In: HlídacíPes.org [online]. 13. 12. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/slovník-slusnych-cechu-urazky-a-nadavky-funguji-stejne-dobre-u-migrace-i-covidu/>

Vojtěchem budiž symbolickým mementem této vlády.

Práce vychází primárně z legislativních dokumentů, soudních rozhodnutí a odborných publikací. S ohledem na doposud nepříliš tematicky zpracovanou oblast, kterou je práce vymezena, je nutné přihlížet i ke zdrojům sekundárním. Text zabývající se výzkumnou otázkou „*Jak Ústavní soud ČR vyvažuje ochranu veřejného zdraví a ochranu demokratických svobod během pandemie?*“ je tak po stručném uvedení čtenáře do okolností pandemického vládnutí v České republice rozdělen do dvou částí.

Teoretický blok se věnuje konceptu svobody z pohledu odborné literatury i české legislativy, zejména pak v kontextu nouzového stavu. Druhý, empiricko-interpretativní blok, instrumentalizuje svobodu v ústavním pořádku právního demokratického státu a její posuzování v době krize. Meritum bakalářské práce se odráží v poslední kapitole, která za užití metody syntézy a deskriptivní metody usiluje o nalezení hrany ústavnosti garantující nezcizitelnost občanských svobod i v době výjimečného stavu.

2 Koronavirová pandemie v České republice

2.1 Best in Covid

Vláda Andreje Babiše se od jara roku 2020 až do konce svého mandátu potýkala hned s několika vlnami pandemie, během kterých opakovaně přistupovala k vyhlášení nouzových stavů, jenž svojí razancí a rozsahem výrazně zasahovaly do osobních práv a svobod občanů zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními úmluvami, jimiž je Česká republika vázaná. Diskuse o adekvátním užívání tohoto mimořádného exekutivního nástroje však provázely českou společnost prakticky od prvního vyhlášení nouzového stavu dne 12. března 2020. Dne 12. března 2020 byl usnesením vlády č. 69/2020 Sb. vyhlášen nouzový stav po dobu 30 dní, fakticky byl však prodlužován do května téhož roku.⁴ Vzhledem k překvapivě uspokojivému výsledku vládní snahy o zvládnutí pandemie, podpořenému též proslulým výrokem předsedy vlády Andreje Babiše na Bledském strategickém fóru, který označil Českou republiku za „*best in Covid*“⁵, nebylo třeba během léta výrazně omezovat společenský chod. Zhruba dva tisíce obyvatel hlavního města Prahy se dokonce symbolicky rozloučilo s prvním lockdownem při příležitosti společné hostiny na Karlově mostě.⁶

Naivní představu brzy nahradilo vystřízlivění v podobě druhého vyhlášení nouzového stavu ke dni 5. října 2020, který trval do poloviny února následujícího roku⁷, neboť na další, tedy šesté, prodloužení Poslanecká sněmovna ČR protestně odmítla přistoupit.⁸ Ještě téhož dne však byla na základě žádostí hejtmanů ČR a primátora hlavního města Prahy

4 69/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 194 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-69>

5 Babiš: Můj výrok ‚best in covid‘ byl vytržen z kontextu, návrat ze škol a dovolených jsme ale loni nezvládli. In: *iROZHLAS* [online]. 1. 9. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-cesko-koronavirus-covid-19-bled-best-covid_2109011135_pj

6 HRON, Jan. Předčasná oslava na Karlově mostě. Česko epidemii nezvládá, piší v zahraničí. In: *iDNES.cz* [online]. 13. 10. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/cesko-koronavirus-zahranicni-media-karluv-most.A201012_144530_zahranicni_jhr

7 391/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 957 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 5. října 2020 do 23. prosince 2020. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-391>

8 JADERNÝ, Petr. Poslanecká sněmovna neprodloužila nouzový stav. Ten skončí v neděli. In: *iROZHLAS* [online]. 11. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-v-cesku-nouzovy-stav-poslanecka-snemovna_2102112157_pj

vyhlášena třetí podoba nouzového stavu platná do konce února 2021.⁹ Vláda čelí kritice nejenom ze strany opozice, odborníků či veřejnosti, ale i práva. V této době se již soudy nižší instance potýkají s desítkami stížností a žalob týkajících se vážných nedostatků tehdejších vládních opatření, především absencí řádného odůvodnění daných nařízení, což hrálo kardinální roli i v přelomovém rozsudku ÚS ČR, který ruší vládní ustanovení týkající se maloobchodního prodeje a poskytování služeb v provozovnách.¹⁰

Dne 26. února přijala dolní komora PSČR Pandemický zákon (zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19), který exekutivě ponechává menší pravomoci oproti nouzovému stavu.¹¹ Ještě téhož večera zákon ratifikoval prezident republiky Miloš Zeman, čímž zákon okamžitě vešel v platnost a země fakticky přešla do stavu pandemické pohotovosti. Vzhledem k bezútešné situaci v porovnání s okolními státy, které v této době již rozvolňovaly, musela vláda přistoupit k opětovnému vyhlášení nouzového stavu trvajícím do 11. dubna 2021.¹² Problematice obou právních rámců při řešení pandemické situace v České republice bude věnována samostatná kapitola v teoretické části práce.

2.2 Pandemie jako stress test

Hodnocení míry úspěšnosti činnosti vlády během natolik bezprecedentní situace bez hlubších úvah a zohlednění všech faktorů nutně nese nádech zkratkovitosti, přesto je příhodné i pro potřeby budoucí reflektovat jednotlivé kroky, které mohly svojí vahou přispět k nezdaru.

I přes existující studie řadí Českou republiku mezi země s jednou z nejefektivnějších protikoronavirových politik během první pandemické vlny je zřejmé, že vládní kabinet

⁹ Vláda prodloužila na žádost hejtmanů nouzový stav. Trvat má od půlnoci do 28. února. In: iROZHLAS [online]. 14. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-nouzovy-stav-jednani-vlady_2102141627_zuj

¹⁰ ČIHALÍKOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. Ústavní soud zrušil část usnesení vlády zakazující maloobchodní prodej a poskytování služeb. In: Ústavní soud [online]. 22. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-zrusil-cast-usneseni-vlady-zakazujici-maloobchodni-prodej-a-poskytovani-sluzeb>

¹¹ 94/2021 Sb. Zákon o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů. In: Zákony pro lidi [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-94>

¹² 146/2021 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 314 o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SA... In: Zákony pro lidi [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-146>

pochybil již v prvopočátku krize.¹³ Na první vlašťovky oznamující příchod celosvětové koronavirové nákazy na evropský kontinent, které byly zaznamenány již v druhé polovině ledna 2020, reagovala už část opozičních poslanců v čele s Bohuslavem Svobodou (ODS) s důrazem na nutnost sněmovního projednání potenciálního stavu připravenosti státu na boj proti šíření smrtící infekce. Podrobnější diskuse na parlamentní půdě však byla koaličními partnery i ministrem zdravotnictví Adamem Vojtěchem zamítnuta: „*Nemyslím si, že je něco, co bychom zanedbali nebo že bychom nebyli na něco připraveni.*“¹⁴ O opaku tohoto výroku se nejenom široká veřejnost, ale i zdravotnický personál přesvědčily záhy; deklarované zásoby ochranných pomůcekjevily kritický nedostatek již čtyři týdny po ministrově prohlášení.

Pověřené resorty z ministerstva zdravotnictví a ministerstva vnitra vynakládaly snahu zásobit primárně zdravotnický sektor. Dle nálezu NKÚ však vzhledem k neschopnosti vzájemné spolupráce a neúplné komunikaci probíhaly nákupy nekoordinovaně, velmi drahý ochranný materiál mnohdy nesplňoval předepsané parametry či vůbec nebyl podroben testování. I přes bezprecedentnost situace a časovou tíseň zůstává faktem, že orgány veřejné správy během tehdejší jarní koronavirové krize neaktualizovaly Pandemický plán České republiky; resorty reagovaly se zpožděním, zcela zanedbaly fázi předzásobení na možnou šířící se infekci a sporná je také mimo výše uvedené i úplná absence jakéhokoliv distribučního modelu.¹⁵

Zpráva o výskytu nakaženého pacienta na území České republiky se objevila v první březnový den. Občané ji tak mohli zaregistrovat například během probíhajícího protestního pochodu na obranu demokratických institucí, právního státu a svobodu médií, který pořádal na Staroměstském náměstí spolek Milion chvilek.¹⁶ Všeobecná mobilizace občanské společnosti brojící proti iliberalismu není minimálně v regionu střední

13 SHAVIT, Anna a Marcela KONRÁDOVÁ. Government Communication in Kafka COVID Time. In: HARRIS, Phil et al., eds. The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs. Cham: Springer International Publishing, 2021. DOI: 10.1007/978-3-030-13895-0_172-1, str. 1

14 BARTONÍČEK, Radek. Nemám radost, že jsem byl první, říká poslanec ODS, který v lednu varoval před virem. In: Aktuálně.cz [online]. 15. 3. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nemam-radost-ze-jsem-byl-prvni-rika-poslanec-ods/r~fbf5831c654011eaabd0cc47ab5f122/>

15 Kontrolní akce č. 20/32. In: Nejvyšší kontrolní úřad [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/scripts/rka/detail.asp?cisloakce=20%2F32>, str. 3-5

16 Milion chvilek svolal do Prahy další demonstraci, lidé protestovali proti novému ombudsmanovi Křečkovi. In: iROZHLAS [online]. 1. 3. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milion-chvilek-demonstrace-praha-krecek-ombudsman_2003011724_jak

a východní Evropy žádným překvapením.¹⁷ V kontextu budoucích demonstrací souvisejících s různě formulovanými odmítavými postoji českých občanů k vládní protipandemické politice se může jednat o zajímavou symboliku postupné eroze důvěry české společnosti ve exekutivní a legislativní instituce, je-li právě ona vnímána jako klíčový prvek v akceptaci systému. V případě Vlády ČR zažila důvěra dle dostupných dat mezi březnem 2020 a červnem 2021 propad o 17,2 %, v témže období ztratila Poslanecká sněmovna ČR necelých 14 %.¹⁸ Lze jen hádat, zda za tak výrazným rozkladem apriorní víry v kompetenci vedoucích politiků brojících proti krizi stála již výše zmíněná nepřipravenost a nízká flexibilita reakce vlády, nepružnost státní správy nebo zřetelné komunikační nedostatky mezi jednotlivými vládními resorty, expertními skupinami, či ve vztahu státu a občana.

Punc chaotičnosti jistě podtrhly opakované personální změny v čele veřejných institucí. Pozice ministra zdravotnictví byla během jednoho roku obměněna dokonce pětkrát (přičemž prvním i konečným ministrem kabinetu Andreje Babiše byl Adam Vojtěch), vystřídán byl i post hlavní hygieničky či hlavní koordinátorky pro očkování.¹⁹ Často skloňovaným termínem ve veřejném prostoru byla i občanská neposlušnost ve vztahu k respektování právních předpisů – ať už v podobě systematického odmítání a nedodržování nařízených opatření či ve formě veřejného nesouhlasu s vládní politikou. S ohledem na široké zavádění poměrně represivních mimořádných opatření je však nutné rozlišovat akt občanské neposlušnosti od běžného vykonávání práva ve formě občanského aktivismu, např. při uplatňování práva na odpor či práva na shromáždění garantované Listinou.²⁰ Zásadní roli představuje zdroj a povaha motivace vedoucí jednotlivce k legitimní artikulaci nesouhlasu. Míra oné legitimacy je pak přímo úměrná s mírou nedemokratičnosti a nefunkčnosti státu.²¹

17 BERNHARD, Michael. What do we know about civil society and regime change thirty years after 1989? *East European Politics*. 2020, roč. 36, č. 3. DOI: 10.1080/21599165.2020.1787160, str. 341-362

18 JUNA, Petr. Středoevropské vlády ztrácejí důvěru. Nejhůř je na tom Česko a Slovensko. In: *Seznam Zprávy* [online]. 8. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vyzkum-stredoevropske-vlady-ztraceji-duveru-nejhur-je-na-tom-cesko-a-slovensko-141253>

19 Arenberger končí, oznámil premiér Babiš. Ministrem zdravotnictví bude znovu Adam Vojtěch. In: *iROZHLAS* [online]. 25. 5. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/petr-arenberger-konci-rezignace-adam-vojtech-ministr-zdravotnictvi_2105250952_ako

20 Čl. 19 a 23, 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

21 KOZÁK, Jiří. Občanská neposlušnost z perspektivy práva a právní teorie. *Právník* [online]. 2013, roč. 152, č. 4. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2013/2013-4.html?a=2774>, str. 374

V situaci, kdy se v důsledku krize hroutí zdravotní systém i státní ekonomika, je demokracie podstatně zranitelnější.²² Současná data sice neprokazují, že by pandemické vládnutí v České republice zapříčinilo erozi demokracie, dle žebříčku *Democracy index* sestavovaném britskou mediální společností The Economist nelze vypořádat změny v letech 2020 a 2021 ani v případě měření občanských práv.²³ Faktem však zůstává, že se během pandemie prohloubil dlouhodobý trend postupného podryvání kvality demokratických zřízení, které započalo již před rokem 2019.²⁴

Důležitost přítomnosti garantů zachování ústavních práv a svobod ve formě nezávislých soudů se v době krize promítla pozitivně; v indexu důvěry ÚS ČR se neprojevil žádný výrazný trend, který by reflektoval občanskou nespokojenost.

S přihlédnutím na funkčnost všech složek demokratické kontroly, tedy při zachování existence svobodného tisku, sjednocené opozice, efektivního soudnictví a silného občanského zapojení²⁵ (zde se ukázala především důležitost přítomnosti aktérů protiústavních žalob) lze konstatovat, že vybrané veřejné instituce (Senát PČR či ÚS ČR) korigující možné vychýlení rovnováhy moci směrem k exekutivě byly vysoce odolné.²⁶

22 MAERZ, Seraphine F. et al. Worth the Sacrifice? Illiberal and Authoritarian Practices during Covid-19. SSRN Electronic Journal. 2020.
DOI: 10.2139/ssrn.3701720

23 Srov. ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. (2020). Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest. London: EIU. a
ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. (2022). Democracy Index 2021. The China challenge. London: EIU.

24 GUASTI, Petra a Lenka BUSTIKOVA. Pandemic power grab. East European Politics. Routledge, 2022, roč. 38, č. 4.
DOI: 10.1080/21599165.2022.2122049

25 WEYLAND, Kurt. Populism's Threat to Democracy: Comparative Lessons for the United States. Perspectives on Politics. 2020, roč. 18, č. 2.
DOI: 10.1017/S1537592719003955

26 GUASTI, Petra a Lenka BUSTIKOVA. Pandemic power grab.

3 Teoretická část

3.1 Pojetí svobody

Pandemie polarity – i tak byla zřejmě velkou částí společnosti, pohybující se na hraně nejenom zdravotní ale také celospolečenské krize, vnímaná doba uplynulých let. Svobodomyšlní demonstrující se na Václavském náměstí bouřili za „právo být nemocný“ či „svobodu chodit do divadla“, ti „uvědomělejší“ naopak napadali své názorové oponenty a nálepkovali je symbolem hlouposti a kolektivního sobectví.

S odstupem času se tehdejší konstrukce protichůdných hodnot „svobody jednotlivce“ proti „spoluzodpovědnosti“ může jevit jako ryzí demagogie. Zaměňování volnosti za svévoli neznačí přílišnou míru morální zralosti společnosti. Pakliže je přihlíženo k nutnosti dobrovolného sebeomezení v rámci ustoupení z absolutního pojetí práv jako k jednomu z předpokladů demokratické svobody, vystihuje tento rozpor liberální demokracii ve stavu krize. Krize dvojnásobně podkopává důvěru v zavedený systém: selhání spočívá v tom, že ji systém nedokázal zabránit, a následně opětovně selhal v neschopnosti ji efektivně řešit. V případě pandemie koronaviru se ukazuje, že etablovaná důvěra ve veřejné instituce je funkčním předpokladem pro méně restriktivní politiky v oblasti zásahů do lidských práv a svobod.²⁷

Občanské blaho je považováno za hlavní cíl státu, účelem státu je pak jeho zajištění. V případě pandemie se pojem blaha zužuje do snahy zabránit šíření smrtelného viru za co nejmenšího zásahu do lidských práv a svobod a co nejmírnějšího dopadu na státní ekonomiku.²⁸ Moderní právní stát je vůči svým občanům vázán negativními i pozitivními povinnostmi: přeneseně na tuto situaci je povinen zdržet se zásahů do základních práv a zároveň má usilovat o maximální možné naplnění práva na ochranu života a zdraví, aniž by bylo třetím subjektem zcizeno.²⁹ Je tak mylné se domnívat, že za ideální počínání státu

27 ELGAR, Frank J., Anna STEFANIAK a Michael J.A. WOHL. The trouble with trust: Time-series analysis of social capital, income inequality, and COVID-19 deaths in 84 countries. *Social Science & Medicine*. 2020, roč. 263. DOI: 10.1016/j.socscimed.2020.113365

28 KOVALČÍK, Michal. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu: aktivní hráč, nebo pasivní přihlížející? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 3. DOI: 10.5817/CPVP2021-3-9, str. 655

29 EICHLER, Jessika a Sumit SONKAR. Challenging absolute executive powers in times of corona: re-examining constitutional courts and the collective right to public contestation as instruments of institutional control. *Review of Economics and Political Science*. 2021, roč. 6, č. 1. DOI: 10.1108/REPS-08-2020-0132

v rámci protipandemické politiky lze považovat absenci jakýchkoliv omezujících opatření – v tom případě by občanům zaručil Isaiahem Berlinem definovanou „svobodu od“, ale nijak by nedostál závazku v oblasti „svobody k“.³⁰

Všeobecně lze svobodu z pohledu politické filozofie různě definovat a dále typologizovat: např. **občanská** svoboda zkoumá oprávněnost hranice společenské moci uplatňované vůči jednotlivci (např. J. S. Mill či Ch. L. Montesquieu), **individuální** a **kolektivní** svoboda staví do protikladu klasické liberály a komunitaristy (např. J. J. Rousseau) dle akcentace či upozadění individuálních zájmů jednotlivce, **ekonomická** svoboda štěpí liberální příznivce zásady *laissez faire* (např. L. von Mises) a socialisty zastávající centrální plánování, **politická** svoboda je vnímána jako občanská participace na politice (např. F. v Hayek), **negativní** a **pozitivní** svoboda se zkráceně definují jako „svoboda od něčeho“ a „svoboda k něčemu“ (E. Kant, I. Berlin), **vnější** a **vnitřní** svobody rozlišují povahu překážek a zábran, které fakticky svobodu omezují (např. H. Arendt), a konečně svobody **specifické** lze zařadit pod svobody občanské a politické (např. dokument Listiny základních práv a svobod vyčleňuje pět okruhů).

Vzhledem k obsahu práce bude teoretická část vycházet tradice klasických liberálů, jakožto zastánců co nejmenších zásahů do soukromí jedince. Vycházeli z představy existence jedné, zcela objektivní pravdy, jejíž odhalení je schopna pouze společnost zaštiťující svobodu jednotlivce. Styčným příkladem budiž anglický ekonom John Stuart Mill, který akcentoval nutnost přítomnosti prostoru pro vlastní realizaci přání a tužeb jedinců, jejímž garantem bude pouhá svoboda diskuse. Isaiah Berlin, britský filozof, tuto premisu kritizuje a poukazuje na limity současné moderní společnosti, která se sebe-definuje hodnotami pluralismu. Lidské cíle se zcela běžně dostávají do kolize, konstrukce života bez možnosti volby a nevyhnutelnosti přinášení obětí ve prospěch jiným, je ryze idealistická.³¹ Člověka proto charakterizuje právě ono neustálé přinášení hodnotových obětí ve prospěch druhých a zřetelná potřeba činit rozhodnutí, nutnost volby.³²

V kontextu krizové povahy koronavirové doby a panujícího strachu ze ztráty

30 BERLIN, Isaiah. Čtyři eseje o svobodě. Praha: Prostor, 1999.

31 Ibid., str. 112

32 ZBORNÍKOVÁ, Michaela. Srovnání Berlinova pojmu pozitivní svobody a možnosti svobodné seberealizace z perspektivy humanistické psychologie. Olomouc, 2016. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Petr Vodešil, PhD., str. 13

demokratičnosti je v závěru kapitoly zajímavé zmínit koncepci výjimečného stavu kontroverzním filozofem Carlem Schmittem, který je pokládán za jednoho z vůbec nejvýraznějších kritiků liberalismu.

J. S. Mill: svoboda a princip újmy

Milova definice osobní svobody bývá často shrnována v následující větě: svoboda jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého. Inspirujícím textem mohl být základní lidskoprávní dokument z doby Velké francouzské revoluce **Deklarace práv člověka a občana**, konkrétně čl. 4: „*Svoboda spočívá v možnosti činit vše, co neškodí druhému. Požívání přirozených práv člověkem nemá tedy jiná omezení než ta, jež zajišťují požívání stejných práv ostatním členům společnosti. Tato omezení může stanovit jedině zákon.*“

Odmítá tyranii ze strany vlády či prosté většiny a kalibruje osobní svobody a legitimitu vlády podle principu újmy (harm principle). *Milova slavná esej O svobodě je zahájena právě tímto principem:* „Jediným cílem, který může lidi oprávnití jednotlivě nebo hromadně omezovati svobodu v konání někoho jiného, jest sebe-ochrana. Že jediným účelem, pro něž může se proti některému členu civilizované společnosti užití moci proti jeho vůli, jest zabránití neštěstí jiných.“³³ Je-li princip vůči občanům realizován, pak svědčí o faktu, že jednatel žije ve svobodné zemi.

Fundamentální premisa Millova učení zakládá na schopnosti jedince svéprávně jednat; vyžaduje plně rozvinuté rozhodovací schopnosti.³⁴ Za splnění takových podmínek má každý člověk právo žít a konat dle svého vlastního uvážení, jestliže svým jednáním nepůsobí újmu druhým.³⁵ Nedotknutelnost osobního prostoru jednotlivce, který je suverénem sebe sama, ctí nade vše a ohraničuje jím svobodu myšlení a cítění, svobodu možnosti volby povolání, právo činit vše, co nepůsobí ostatním újmu, právo spolčovat se a právo na svobodné vyjádření a případnou publikaci názoru.³⁶

V době pandemické by zřejmě zastával právo občanů rozhodovat o svém vlastním osudu

33 MILL, John Stuart. O svobodě. Praha: Časopis českého studentstva, 1891., str. 17-18

34 MILL, John Stuart. Vybrané spisy o etice, společnosti a politice II. Oikoymenh, 2018., str. 18

35 Ibid., str. 74

36 MILL, John Stuart. O svobodě., str. 22-23

a nevnucoval by jim přijímání opatření vydaných shora. Stěžejním stimulem pro konstituování státu by pak byla ochrana svobody a zdraví jednotlivců, kteří v rámci uvědomělého rozhodování sami za sebe jeho existenci legitimizují.³⁷

Isaiah Berlin: negativní a pozitivní svoboda

Isaiah Berlin vystoupil v roce 1958 na inaugurační přednášce s esejem *Dva pojmy svobody*, jehož ústředním motivem bylo vymezení negativní a pozitivní svobody. S obavou z nastupujícího totalitarismu vznáší potřebu přezkoumání konceptu svobody v otázce poslušnosti a donucení jako hlavní zdroj porozumění zdroje střetů a hnutí v dějinách lidstva.³⁸

Autor ve své dichotomii zohlednil dvě odlišná paradigmaty demokratického procesu: klasický liberalismus a republikanismus. Liberálové vnímají oblast svobody jednotlivce tam, kde autorita takřka nezasahuje, zatímco republikáni svobodnému člověku přiřazují rysy aktivního občanství. V klasicky liberálním pojetí je občanská participace pouhým instrumentem pro řešení socioekonomických problémů, které by aktéři nedokázali rozřešit bez možnosti vzájemné spolupráce. Radikální demokraté (např. aristotelovští republikáni) *byli svobodní* díky faktické samovládě. Současné liberální pojetí svobody spočívá v možnosti kontrolovat své osobní zájmy a vlastní cíle, aniž by se občané museli aktivně podílet na politické moci.³⁹

Přesto, že je Berlinovo pojetí často zjednodušováno na pozitivní „svobodou k“ a negativní „svobodu od“, spočívá jejich hlavní kontrast v položení otázky „Kdo mi vládne?“ a „Na kolik mi vláda zasahuje do života?“⁴⁰

Negativní svoboda

V rámci definování negativní svobody Berlin vychází z principu přirozeného stavu

37 JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. Utilitarianism According to John Stuart Mill. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2014, roč. 22, č. 6.
DOI: 10.18267/j.aop.461

38 BERLIN, Isaiah. Čtyři eseje o svobodě., str. 217-218

39 ČÍSAŘ, Ondřej. Filosofické základy studia politického pluralismu. *Politologický časopis [online]*. 2005, roč. 12, č. 2. Dostupné z: https://www.politologickycasopis.cz/userfiles/file/2005/2/Polcas_2005_2_pp_201_212.pdf, str. 203

40 BERLIN, Isaiah. Čtyři eseje o svobodě., str. 229

společenskосmluvních teoretiků, kteří se zaměřovali především na tvorbu legislativy přirozeného práva. Thomas Hobbes popisuje ve stavu před sepsáním společenské smlouvy všeobecně panující krutost a bazální rivalitu („člověk člověku vlkem“). Jednotlivci se zde řídí přirozeným právem zakládajícím na rovnosti a absolutní svobodě od jakýchkoliv vnějších omezení, jednají tak pouze na základě rozumových úvah.⁴¹ Ukazuje se, že frustrace z všudypřítomného ohrožení a nutnost boje podmiňující existenci jednotlivce, jsou pro zajištění životaschopnosti a kontinuity nežádoucí, byť je tato forma svobody takřka dokonalá; lidé jsou proto ochotni se její části ve prospěch zajištění vlastní bezpečnosti vzdát.

Berlin si, podobně jako liberálové John Locke či John Stuart Mill, uvědomuje důležitost vymezení nikým nenarušitelné oblasti, která člověku umožní seberealizaci. I tato oblast musí být řádně omezena zákonem. Právě onen výsek politické svobody, kde „*může člověk jednat bez zábran vytyčovaných druhými*“,⁴² popisuje Berlin, podobně jako Hobbes v post-smluvním stavu, jako oblast negativní svobody. Zásadní rozdílnost obou pojetí však spočívá v charakteru vnějších překážek. Berlin, na rozdíl od společenskосmluvního teoretika, nevnímá jakoukoliv příčinu omezení činnosti jednotlivce jako druh nesvobody: „*Politickou volnost či svobodu postrádáte jedině tehdy, pokud vám lidé brání dosáhnout určitého cíle*.“⁴³ Fyzická neschopnost (např. invalidita, nemoc) či absence talentu (např. negramotnost) tak nemohou být považovány za upírání svobody, jedná se o prostou nemohoucnost dosáhnout vytyčeného cíle.

V eseji vychází z myšlenek Johna Stuarta Milla a formuluje základy liberální morálky: „*Rovnost svobody, závazek nezacházet s ostatními tak, jak nechci, aby zacházeli se mnou, splacení dluhů těm, kteří umožnili mou volnost, můj blahobyť nebo myšlenkový rozhled, spravedlnost ve svém nejprostším a nejobecnějším smyslu*.“⁴⁴ Negativní svoboda by měla být pro všechny občany *stejná* ve smyslu rovnosti. Berlin ale zdůrazňuje, že není sama o sobě jediným životním ideálem; je důležité zohledňovat i další cíle – právě ve

41 HOBBS, Thomas. Výbor z díla. Praha: Svoboda, 1988., str. 139-140

42 BERLIN, Isaiah. Čtyři eseje o svobodě., str. 219

43 Ibid.

44 Ibid., str. 222

vyrovnaném vztahu se svobodou.⁴⁵

Princip nezasahování (non-interference) jako opak donucování považuje za ryze moderní ideu hodnou schopných civilizovaných jedinců. Připouští, že například již staří Římané či Řekové užívali svých konceptů svobody, nicméně nijak nezohledňovali oblast individuálních práv ani její nedotknutelnost.

Během polemiky s Millem připomíná, že negativní pojetí svobody se netýká jejího zdroje, nýbrž oblasti kontroly. Byť implicitně, podotýká, že demokracie nemusí nutně souviset s negativní svobodou jedince ani jí být definována míra demokratičnosti zřízení, neboť i autokratický despota může svým občanům poskytnout více svobod než demokracie.⁴⁶

Pozitivní svoboda

Povaha pozitivní svobody se vyznačuje mírou autonomie jejího nositele. Svobodně definovaný jedinec je „*sebeovládající se, sebeřídící se (jedinec), který není pod nadvládou vnějších nebo vnitřních pohnutek.*“⁴⁷ Za zdroj vnějších omezujících překážek lze považovat osoby, které ovlivňují rozhodování jednotlivce (např. rodiče), příkladem vnitřních překážek mohou být strachy či závislosti. Člověk by měl být v ideálním bodě vlastním pánem, ovládne-li svoje nižší „já“, usilující o okamžitě slasti a dá-li přednost instrumentalizaci vlastní racionality a snahy o maximalizaci potenciálu, tedy vyšší formě své individuality.⁴⁸

Právě v rozdělení lidské bytosti na dvě já spatřuje Berlin prostor pro snadnou manipulovatelnost v kontextu obhajoby autoritativních režimů. Pakliže ztotožníme racionální vyšší „já“ s homogenním celkem (např. církev, rasu, stát), neboť každý jedinec z této množiny bude chtít užívat maxim své pozitivní svobody, je zcela možné, že dojde k utlačování menšiny. Od té bude očekávána poslušnost autoritě jednající v zájmu utlačovaných, protože právě autorita disponuje schopností stanovit vlastní zájem shodující se se zájmem všech.⁴⁹ Berlin píše, že „*pojetí svobody bezprostředně vyplývají z názorů na*

45 Ibid., str. 223

46 Ibid., str. 228-229

47 GAUS, Gerald F. Political concepts and political theories. Boulder, Colo: Westview Press, 2000., str. 84

48 BERLIN, Isaiah. Čtyři eseje o svobodě., str. 231

49 Ibid., str. 244-250

konstituci já, osoby, člověka. Při dostatečné manipulaci s definicí člověka lze dosáhnout toho, že svoboda označuje cokoli, co se manipulátorovi zlíbí.”⁵⁰ Hrozba autoritativní či totalitní vlády tak vyvstává v bodě, kdy ví stát lépe než jeho občané, co je pro ně samotné dobré.

Ukazuje se, že pozitivní svoboda stojí přímo proti svobodě negativní, neboť výchozí postoje obou konceptů spočívají v rozdílných filozofických východiskách. „*Nejde tu o dva různé výklady jediného pojmu, nýbrž o dva velice protichůdné a nesmiřitelné postoje k cílům života.*”⁵¹ Pojetí pozitivní svobody pramení dle Berlina z monismu, tedy z přesvědčení o existenci jediné formy společného dobra, díky jehož realizaci lze vytvořit ten „správný“ život pro všechny. Pozitivní svoboda tak potírá podmínky pluralitního soužití, které je vlastní svobodě negativní.⁵²

Carl Schmitt: výjimečný stav

Jen těžko najít na poli politické filozofie myslitele, který by představoval tak vysoce kontroverzní myšlenky ohrožující princip demokratického právního státu, přesto jej nelze opomenout v debatě o výjimečném stavu. Nacistický právník a pronikavý kritik liberalismu se tématice krizového jednání mimo rámec ústavy věnuje především ve své knize *Politická theologie*, které uvádí slavným výrokem: „*suverén je ten, kdo rozhoduje o výjimečném stavu.*“⁵³ Schmittův pojem suveréna úzce souvisí s prakticky neomezenou mocí, disponuje totiž rozhodovací pravomocí nejenom v otázce vyhlášení výjimečného stavu a povahy mimořádných opatření, nýbrž i jejich načasování.⁵⁴ „*Každá suverenita jedná, jako by byla neomylná, každá vláda je absolutní – věta, kterou by byl mohl přesně takto vyslovit nějaký anarchista, i když se zcela jiným záměrem. V praxi to [...] znamená totéž: nepodlehnout omylu a nemoci být nařčen z omylu; podstatné je, že rozhodnutí*

50 Ibid., str. 234

51 Ibid., str. 273

52 Ibid., str. 278

53 SCHMITT, Carl. Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität. Duncker & Humblot, 2015. DOI: 10.3790/978-3-428-54702-9, str. 13

54 BÍLKOVÁ, Veronika. O strážci ústavy a podstatě práva – spor Hanse Kelsena a Carla Schmitta. AUC IURIDICA. 2017, roč. 2017, č. 4. DOI: 10.14712/23366478.2017.23, str. 86

nepřezkoumává žádná vyšší instance.”⁵⁵

Interpretovat samotného Schmitta je poněkud rozporuplné, neboť jeho díla vykazují vzájemné nesoulady. Ve starším díle *O diktatuře* rozlišuje dva druhy výjimečného stavu (*Ausnahmezustand*): na tzv. komisařskou a suverénní diktaturu. V rámci komisařské diktatury je cílem obnovení existujícího řádu za možnosti suspendování kterékoliv ústavní normy, naopak suverénní diktátor je oprávněn suspendací celé ústavy, neboť záměrem mimořádného stavu není obnova normality, ale vytvoření zcela nové.⁵⁶ V *Politické theologii*, kde je suverén postaven mimo právo, byť k němu neodmyslitelně náleží, hraje klíčovou roli paradox řádu a chaosu.⁵⁷ Od krizového zmatku se však tento stav vymezuje funkčností a dominancí faktické moci státních institucí, které provádějí opatření.⁵⁸

V případě krize by Schmitt vyhlásil výjimečný stav spočívající v suverénově rozhodnutí celkové suspendace ústavy a legitimizoval by omezení práva za udržení pořádku. Zůstal by tak pouhý stát nadřazený nad platností právních norem.⁵⁹ Přestože česká vláda vyhlášovala v době pandemie nouzový stav v souladu s právním řádem, který jasně vymezuje pravomoci ústavních činitelů, lze v historii nalézt příklady destrukce demokratického státu dle Schmittovy tzv. legální revoluce,⁶⁰ při níž politické strany využívají legálních „sebezáchovných“ skulin k odstranění stávajícího řádu a nastolení řádu nového – je možné jmenovat převzetí moci Adolfem Hitlerem v roce 1933 či únorový převrat v Československu v roce 1948. Schmittův výjimečný stav budiž jakousi opačnou rovinou možných výrazně restriktivních opatření tvořených bez ohledu na zachování základních lidských práv a svobod, což značí postup neslučitelný s právním demokratickým a liberálním státem.

55 SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*. Praha: Oikoymenh, 2012., str. 44

56 SCHMITT, Carl. *Die Diktatur: von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankens bis zum proletarischen Klassenkampf*. Berlin: Duncker & Humblot, 2015., str. 134

57 SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*., str. 10

58 QUARITSCH, H. *Souveränität im Ausnahmezustand. Zum Souveränitätsbegriff im Werk Carl Schmitts*. *Der Staat*. 1996, roč. 35, č. 1, str. 20

59 SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*., str. 10-14

60 SCHMITT, Carl. *Legalität und Legitimität*. Berlin: Duncker & Humblot, 2012., str. 28

3.2 Pandemie jako krizové období

V následující kapitole budou představeny právní rámce, které měla vláda Andreje Babiše k dispozici během boje s pandemií koronaviru. Z hlediska české ústavní teorie je však oblast zajišťování bezpečnosti občanům za mimořádných situací výkladově nejistá a nabízí se tak prostor pro pozitivní úpravu. I přes bezprecedentnost situace je žádoucí zachovat v rámci efektivního zvládnutí krize stabilní a předvídatelné formy exekutivy a zároveň nepřekračovat limitaci pravomocí v oblasti instrumentalizace nouzového zákonodárství.⁶¹

Krizové situace jsou v České republice na úrovni ústavního pořádku ošetřeny třemi předpisy: Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod a ústavním zákonem o bezpečnosti ČR, který dále vymezuje tři druhy krizových stavů dle typu, rozsahu a závažnosti nebezpečí: nouzový stav, ohrožení státu a válečný stav.⁶²

Nouzový stav

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky byl přijat na jaře roku 1998 na základě devastujících povodní na území Moravy a rozvázal vládě ruce v oblasti nařizování povinností i omezování základních práv a svobod v případě „*živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost.*“ Takové konání je podmíněno platností nouzového stavu dle § 5 a § 6.⁶³

Vláda disponuje z důvodu rychlosti a akceschopnosti rozhodovacích procesů výsadní pravomocí vyhlásit nouzový stav, v případě nebezpečí z prodlení je umožněno provést tento akt samotnému předsedovi vlády. Je povinna své konání řádně odůvodnit, vymezit dobu jeho trvání a vytyčit území, pro kterou je předpis platný. Co se platnosti nouzového stavu týče je zákonem limitovaná, a to maximální lhůtou třiceti dnů.⁶⁴

V době výjimečných stavů přirozeně posiluje exekutivní složka moci. Poučení

61 HORÁK, Filip, Jakub DIENSTBIER a Viktor DERKA. Právní úprava mimořádného vládnutí v kontextu pandemie covid-19 Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu. Právník. 2021, roč. 6., str. 431-432

62 110/1998 Sb. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. In: Zákony pro lidi [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>

63 Ibid. Čl. 5 a 6 odst. 1

64 Ibid.

z protipandemických politik nabízí tezi, že postupná koncentrace moci v rukou výkonné složky výrazně snižuje efektivitu boje s pandemií.⁶⁵ Z příkladu pandemického vládnutí Maďarska a Polska vyvstává pádné podezření, že exekutiva tvořená lidry s autoritářskými rysy se nebude chtít ani po skončení zdravotní krize nabyté moci vzdát.⁶⁶ V rámci zachování rovnováhy moci je tak důležité ošetřit přítomnost opoziční brzdy proti možným vládním pokusům o neúměrné zásahy do lidskoprávních svobod. Z tohoto důvodu spadá v českém právním řádu kompetence týkající se zrušení či možného prodloužení nouzového stavu pod Poslaneckou sněmovnu.⁶⁷

Zákon o krizovém řízení

Detailnější vymezení úpravy nouzového stavu lze nalézt v „krizovém zákoně“ (zákon č. 240/2000 Sb., zákon o krizovém řízení). Zákon v nezbytném rozsahu a po nezbytně nutnou dobu legitimizuje omezení práv a svobod. Vláda je povinna právně vymezit rozsah uložených povinností a omezených práv v souladu s Listinou.⁶⁸ Kabinet Andreje Babiše v rámci tvorby mimořádných opatření opakovaně vycházel především z udělených pravomocí, kterými omezoval především svobodu pohybu a pobytu v postiženém území; právo shromažďovací či právo provozování podnikatelské činnosti, jejímž uskutečněním by byla ohrožena podstata krizového opatření.⁶⁹ Současně je vládě umožněno v souvislosti s pandemií stanovit evakuaci osob a majetku, zakázat vstup, pohyb či pobyt osobám na daném území nebo například nařídit pracovní povinnost.⁷⁰

Zákon o ochraně veřejného zdraví

Dalším ze zákonů, které poskytují právní rámec protipandemické politiky v České republice, je Zákon č. 258/2000 Sb., zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně

65 MAERZ, Seraphine F. et al. Worth the Sacrifice?.

66 Srov. Orbánovo utužení hybridního režimu směrem k autoritářskému: DRINÓCZI, Tímea a Agnieszka BIEŃ-KACAŁA. COVID-19 in Hungary and Poland: extraordinary situation and illiberal constitutionalism. *The Theory and Practice of Legislation*. 2020, roč. 8, č. 1–2. DOI: 10.1080/20508840.2020.1782109

67 Čl. 5, Čl. 6 odst. 1, 110/1998 Sb. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR.

68 §5 a §6, 240/2000 Sb. Krizový zákon. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-240>

69 Ibid. §5, c) d) e)

70 Ibid. §6, a) b) c)

některých souvisejících zákonů. Ve své první části, kde stanovuje práva a povinnosti osob a výkon státní správy v ochraně veřejného zdraví, mimo jiné deklaruje v § 80 pravomoc ministerstva zdravotnictví nařizovat mimořádná opatření sloužící k ochraně zdraví fyzických osob během epidemie či jejího hrozícího vzniku.⁷¹ Totožnou pravomoc dále uděluje krajským hygienickým stanicím.⁷²

Pandemický zákon

O nutnosti vydání efektivnější právní úpravy, která by lépe reflektovala potřeby kalibrace občanských svobod a veřejného zdraví byly vedeny debaty téměř od počátku propuknutí pandemie na území České republiky. Postupem času byla stále více akcentována nutnost posílení soudní a parlamentní kontroly nad vládou, mluvílo se také o vhodnosti právní úpravy náhrad škod vzniklých v důsledku boje proti pandemii, dle stále přibývajících stížností na všech soudních instancích vyvstával i požadavek řádného zdůvodnění mimořádných opatření.⁷³

Pandemický zákon (Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19) byl schválen 26. února 2021 a s dnem nabytí účinnosti, ke kterému došlo o den později, byl na území České republiky vyhlášen stav tzv. pandemické pohotovosti. Ten lze považovat z hlediska standardní legislativy za jakýsi „mezistupeň“ mezi nouzovým a běžným stavem, neboť primárně vychází ze zákona o veřejné ochraně zdraví.⁷⁴ Platnost byla omezena na rok a trvala nepřetržitě až do jeho zrušení usnesením dne 5. 5. 2022.⁷⁵

Vzhledem k jasně vymezeným mantinelům vládě, které de facto znemožňují vyhlášení „tvrdého lockdownu“ (není obhajitelné omezení volného pohybu, uzavření hranic či např. nařízení pracovní povinnosti studentům), se jedná o doposud nejšetrnější právní úpravu,

⁷¹ §80, odst. 1, písm. g), 258/2000 Sb. Zákon o ochraně veřejného zdraví. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258>

⁷² Ibid, §82, odst.2, písm. m)

⁷³ BRZYBOHATÁ, Anna. Verdikt ÚS ovlivní podobu opatření, Senát upraví pandemický zákon. In: *iDNES.cz* [online]. 22. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-maloobchod-rozhodnuti-ustavniho-soudu-zruseni-reakce.A210222_111854_domaci_brzy

⁷⁴ KRAUS, Lukáš et al. Pandemický zákon vs nouzový stav: právní rámec boje s koronavirem | *Právní prostor*. In: *Právní prostor* [online]. 19. 3. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/pandemicky-zakon-nouzovy-stav-pravni-ramec-boj-koronavirus>

⁷⁵ 113/2022 Sb. Usnesení Poslanecké sněmovny o ukončení stavu pandemické pohotovosti. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-113>

kteřou lze dlouhodobě instrumentalizovat zvládání pandemie malého a středního rozsahu. Nesporné výhody oproti aplikaci nouzového stavu by měly spočívat především ve vyšší transparentnosti a kontrole činnosti vlády, které by výhledově mohly mít pozitivní vliv na tehdejší relativně nízké důvěryhodnosti vládního kabinetu. Požadovaná dozorující role Poslanecké sněmovny ČR se však nenaplnila, dolní komora disponuje i přes novelizaci podobnými pravomocemi, jako při nouzovém stavu: pandemickou pohotovost spouští a zároveň ji může kdykoliv usnesením ukončit. Přestože je vláda povinná v pravidelných intervalech informovat poslance o mimořádných opatřeních v kontextu vývoje situace a poskytovat jejich řádná odůvodnění (v nouzovém stavu bylo dostačující pouze oznámit rozsah opatření a dobu jejich trvání), legislativci stále postrádají nástroj ke zrušení či případně změně jednotlivých opatření.⁷⁶

Jako vítanou změnu lze jmenovat jasnou kodifikaci instituce zodpovědnou za vydávání mimořádných opatření, která vychází ze zákona o ochraně veřejného zdraví a pravomoci neukládá celé vládě, nýbrž pouze ministerstvu zdravotnictví a krajským hygienickým stanicím.⁷⁷ Velmi zdařilá je také možnost právní napadnutelnosti daných nařízení; zatímco v nouzovém stavu mohl zrušit nelegálně vyhlášená opatření pouze ÚS ČR, v případě pandemické pohotovosti je možné podávat správní žaloby k Nejvyššímu správnímu soudu (v případě opatření vydaném ministerstvem) či ke krajským soudům (opatření vydaná krajskými hygienickými stanicemi). V obou případech má aktér žaloby garantováno přednostní projednání, což je v případě poněkud rigidního ústavního pořádku takřka nesplnitelné.⁷⁸

Přehled nejvíce omezujících opatření

V průběhu pandemie koronaviru byla mimořádná opatření uskutečňována hned v několika podobách. Od vyhlášení nouzového stavu dne 12. 3. 2020 byly po dobu nezbytně nutnou a v nezbytně nutném rozsahu omezeny základní občanské práva a svobody na základě § 5 a § 6 krizového zákona. Jednalo se především o omezení svobody pohybu a pobytu ve

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ § 2, odst. 19) 94/2021 Sb. Zákon o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů.

⁷⁸ Ibid, § 13, odst. 1)

vymezeném prostoru území ohroženého nebo postiženého krizovou situací: výrazně omezila volný pohyb osob (včetně přeshraničního pohybu) a nařizovala jednotlivcům karanténní opatření.

Druhým typem protipandemických opatření, vydávaných na základě zákona o ochraně veřejného zdraví, byl omezen zejména: maloobchodní prodej zboží a služeb a volný pohyb osob, či výuka ve školách.

V rámci pandemického zákona byly orgány Ministerstva zdravotnictví a Krajské hygienické stanice oprávněny k vydávání takových opatření, které jim umožňoval § 2 odst. 2. Jednalo se o omezení veřejné dopravy, omezení činnosti obchodní nebo výrobní provozovny, omezení provozování služeb při níž je porušována integrita kůže, omezení provozování přírodního nebo umělého koupaliště nebo sauny, omezení výuky nebo jiného provozu vysoké školy, omezení podmínek návštěv ve zdravotnických zařízeních či zařízeních sociálních služeb, omezení provozu konkrétních prvků kritické infrastruktury. Rovněž bylo možné omezit konání veřejných nebo soukromých akcí, při nichž docházelo ke kumulaci osob na jednom místě.

4 Empiricko-interpretativní část

4.1 Právní stát

Otázkou vztahu práva a státu se zabývali vzdělanci již od vzniku prvotních lidských společností. Konceptualizace dnes běžně používaného pojmu **právní stát** (původně *der Rechtsstaat*) však byla především na základě kodifikačních dopadů Velké francouzské revoluce popularizována německým právním teoretikem Robertem von Mohlem až v první polovině 19. století jako snaha o vystavění alternativy vůči absolutistickému „policejnímu“ státu.⁷⁹ Mohl se inspiroval přívržencem liberální koncepce státu, Immanuelem Kantem, který jednotlivcům přisuzoval zabývání se otázkami mravnosti, zatímco jim stát zajistí zákonnost.⁸⁰ Arbitr doposud neomezené moci se tak ocitá vně působnosti zákonů jím přijatých a vyhlášených, neboť je nově omezen pozitivním právem, které občanům

79 TOMOSZEK, Maxim. Podstatné náležitosti demokratického právního státu. Praha: Leges, 2016., str. 15

80 PINZ, Jan. Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát. Nymburk: OPS, 2010., str. 105

garantuje určitou právní jistotu.⁸¹

Jádro právního státu je v průběhu let 20. století vlivem světových konfliktů a vzestupu autoritarismů nutné redefinovat, zejména po druhé světové válce a nově získaných zkušenostech s radikální interpretací pojmu dochází ke terminologickým specifikacím (např. sociální právní stát či demokratický právní stát). Na úvod je rovněž nutné zmínit, že termín právní stát je přímo spjat s kontinentální tradicí judikatury. Ekvivalentní pojem typický pro angloamerickou právo **rule of law** (někdy také *state of law*, či *state of justice*) se však mírně odlišuje především definičními rozdíly plynoucími z charakteru právní kultury, pramenů, interpretace či aplikace práva.⁸²

Ústavní soud ČR v právním demokratickém státě

Pro potřeby bakalářské práce lze použít charakteristiku **demokratického právního státu** Jiřím Mulákem.⁸³ Vymezuje jej prostřednictvím legitimacy státní moci a vazbou na právo, ochranou a uznáním základních práv a svobod, navázáním výkonné moci na rozhodnutí legislativy a zdůrazňuje prostor pro přezkum správních rozhodnutí soudy, které se vyznačují svojí nezávislostí a nestranností.⁸⁴ Vedle již zmíněné trojí dělby moci, s ní spojeným systémem brzd a protiváh, a nepostradatelné garance základních práv vyzdvihuje i suverenitu ústavy a lidu.⁸⁵ Aktualizovaný pohled přidává do třetice bývalá soudkyně ÚS ČR Kateřina Šimáčková, která k výše uvedeným jmenuje např. zákaz svévole či diskriminace.⁸⁶

Drtivá většina literatury však vychází z definice *materiálního* pojetí právního demokratického státu, které obohacuje formální výklad o hodnotové prvky. Aleš Gerloch

81 GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017., str. 220

82 Ibid., str. 223

83 MULÁK, Jiří. Několik poznámek a úvah nad ideou demokratického právního státu. In: Právní prostor [online]. 22. 10. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/nekolik-poznamek-uvah-nad-ideou-demokratickeho-pravniho-statu>

84 HOLLÄNDER, P.: Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, str. 348

85 BRÖSTL, A.: Právny štát v postmodernej situácii. Právny obzor, 1998, č. 3, str. 211.

86 ŠIMÁČKOVÁ, K.: Právní stát, nebo vláda práva? In: GERLOCH, Aleš a J. KYSELA. 20 let Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013., str. 169

vymezuje pětici fundamentálních složek: lidská práva, dělba moci, demokratický charakter státu, vázanost státu právem a decentralizace.

Přestože Gerloch považuje ryze Montesquieuův princip dělby moci za překonaný, vychází z něj a vyčleňuje dělbu moci do dvou rovin: horizontální (vedle dělené moci mezi legislativu, exekutivu a soudnictví řadí i moc kontrolní a dozorovou, které se osamostatnily od justice) a vertikální (členěnou do dalších tří rovin: představuje decentralizaci jako podmínku pro moderní právní stát, omezení suverénní státní moci mezinárodním právem a nakonec moc ústavodárnou, kdy může být v mimořádných situacích lid jejím arbitrem).

Pro kontext materiálního pojetí právního státu Ústavním soudem ČR je nutné vycházet z výroku k otázce ústavnosti zákona o protiprávnosti komunistického režimu: *„Naše nová ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje, vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Česká ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu [...]. Ať jsou zákony státu jakékoli, ve státě, který se označuje za demokratický a proklamuje princip svrchovanosti lidu, nemůže být žádný jiný režim legitimní než režim demokratický. Jakýkoli mocenský monopol vylučuje ze sebe sama demokratickou legitimitu.“*⁸⁷

Termín demokratického právního státu je v rámci pozitivního práva definován ústavním pořádkem, který tvoří tři předpisy – Ústava ČR, Listina základních práv a svobod a Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Za stěžejní lze považovat čl. 1 odst. 1 Ústavy: *„Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“* Čl. 2 odst. 1 pak představuje základní demokratické principy – princip suverenity lidu a princip dělby moci.

Lidská práva jsou dle čl. 1 Listiny základních práv a svobod nezadatelná, nezrušitelná, nezcizitelná a nepromlčitelná. Díky své přirozenoprávní povaze se vyznačují nezávislostí na státní moci.⁸⁸ Čl. 3 odst. 1 Listiny zaručuje pojistku proti diskriminaci (základní práva jsou garantována všem lidem bez rozdílu). Čl. 4 odst. 2 Listiny uvádí, že meze základních práv a svobody mohou být upraveny pouze zákonem (nikoliv zákonným předpisem), dle

87 IV. ÚS 19/93. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/user/iv-us-19-93>

88 GERLOCH, Aleš.; HŘEBEJK, J.; ZOUBEK, V.: *Ústavní systém České republiky*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, str. 293.

čl. 4 odst. 3 Listiny musí platit případná omezení pro všechny případy platit stejně a dle čl. 4 odst. 4 Listiny musí být prošetřena jejich podstata a smysluplnost.

Čl. 1 ústavního zákona o bezpečnosti republiky deklaruje zajištění svrchovanosti a územní celistvosti státu, rovněž ochranu demokratických základů, životů, zdraví a majetkových hodnot.

Závěrem lze konstatovat, že ÚS ČR spravuje obranyschopnost demokratického státu, disponuje oprávněním zasáhnout v zájmu ochrany ústavnosti jako „negativní zákonodárce“.

Koncept bránící se demokracie

Moderní právní stát je ze své podstaty v otázce ochrany demokratického řádu a základních práv postaven před dilema, do jaké míry je oprávněn v případě ohrožení omezit základní práva a svobody. Ústavní soud hraje v tomto případě principiální roli, neexistuje totiž jiná autorita s pravomocí rozhodnout, zda jsou zákonná opatření (či jejich aplikace) v souladu s ústavním pořádkem ČR. Základní lidská práva a svobody šetří přirozeně celá soustava soudnictví, ústavní soud ale v rámci jejich vymezení sehrává nejpodstatnější výkladovou a sjednocující roli. Rovněž disponuje velkou morální integritou.⁸⁹

Demokracie bývá podle Ami Pedazhura nositelkou rozličných přívlastků: „militantní“ (příkladem budiž stát Izrael vyznávající nesmlouvavý postoj proti nepříteli za cenu potlačení základních práv a svobod), „bránící se“ (vlastní spíše liberální tradici) a „imunitní“. Poslední termín považuje za nejliberálnější, neboť zvažuje vedle hrozeb i konsekvence nedemokratických opatření.⁹⁰

Předpokládá se, že natolik vyspělý a historicky zkušený systém není naivní, z čehož pramení jeho legitimita vnímaná jako povinnost bránit se proti nepřátelským aktérům, čímž je však, ústy kritiků, přiměna potlačovat základní principy, na kterých byla sama vystavěna. Na jedné straně zajišťuje občanům rovná politická práva, na druhé straně umožní jejich instrumentalizaci k posílení moci těm, kteří by chtěli demokracii narušit.

89 VÝBORNÝ, Š. Koncept bránící se demokracie v judikatuře Ústavního soudu ČR. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 2, 2012, str. 157–163.

90 PEDAHZUR, Ami. The Israeli Response to Jewish Extremism and Violence. Manchester University Press, 2002.

DOI: 10.7228/manchester/9780719063725.001.0001

V rámci takové suspendace mnohdy přistupuje k celé řadě nestandardních kroků. Limituje volnou soutěž politických sil: například vykazuje politické aktéry z účasti na volbách či z médií vůbec.⁹¹ Instrumenty, kterými deliberální demokracie charakteristická pro řadu zemí kontinentální Evropy narušuje lidská práva se nejčastěji dotýkají svobody projevu, svobody shromažďování či sdružování.⁹²

S konceptem bránící se demokracie se české soudnictví již setkalo a lze tak na základě několika rozhodnutí konstatovat, že ÚS ČR se s těmito principy ztotožňuje.⁹³ Zároveň stále chybí jasnější vymezení základních znaků i hranic teoretických východisek pro omezování základních práv a svobod.

4.2 Role svobody v ústavním pořádku

V obou stěžejních dokumentech upravujících lidskoprávní rovinu v ústavním pořádku je proklamováno, že respektování a ochrana základních práv a svobod je jedním ze stavebních kamenů demokratického právního státu. Lidská práva a svobody lze typologizovat dle rozličných znaků, pro potřeby této práce se zdá být nepříhodnější dělení dle možnosti jejich omezení: neomezená, omezená (relativní) a uplatnitelná práva v rámci prováděcích zákonů, které se nachází v čl. 41 odst. 1 Listiny (téměř veškerá práva z kategorie sociálních, kulturních a hospodářských práv).⁹⁴

Neomezené právo vycházející ze své absolutní povahy jedinci buď náleží, nebo je narušeno. Nepřipouští se tak jakákoliv forma oprávněnosti zasažení. Jako příklad lze uvést např. zákaz mučení či svobodu myšlení.

Při uplatňování omezeného práva je nutné dodržovat i jiná základní práva či veřejné zájmy, mezi které patří kupříkladu veřejné bezpečí či veřejné zdraví. Listina jmenuje tato práva a svobody především v hlavě druhé, jedná se tedy o základní lidská práva a svobody v užším slova smyslu (např. právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí,

91 HOLZNER, Jan. - MOLEK, Pavel a kol. *Demokratizace a lidská práva*. Praha: SLON, 2014, str. 199

92 MULÁK, Jiří. Právo na odpor a koncept bránící se demokracie - český přístup. *STUDIA IURIDICA Casoviensia*. 2022, roč. 10, č. 2. DOI: 10.33542/SIC2022-2-06, str. 79

93 např. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2011/10. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-2011-10_1

94 FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan a ZIMEK, Jakub. *Základy státovědy*. 3. opravené a zkrácené vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, ISBN 80-210-3023-2., str. 143-147

právo na zachování důstojnosti, svoboda pohybu a pobytu) a práva politická (např. svoboda projevu a právo na informace, právo shromažďovací).

Omezení práv, která nejsou neomezená, je podmíněno hned několika faktory. Za prvé musí širší tohoto omezení předpokládat Listina. Další podmínkou je stanovení požadavku na omezení zákonem, nelze tedy práva narušovat pouhým podzákonným předpisem (který je určen spíše ke konkretizaci a vymezení omezení v rámci prováděcího zákona).⁹⁵ Třetí podmínka omezení základních práv se týká principu rovnosti viz nálezy ÚS, který zastává: „...jednak koncepci rovnosti akcesorické, tzn. rovnosti ve vztahu k jinému základnímu právu nebo svobodě, jednak koncepci rovnosti neakcesorické, tj. všeobecné rovnosti před zákonem.“⁹⁶ V rámci poslední podmínky musí omezení hledět na podstatu a smysl omezovaného základního práva dle čl. 4 odst. 4 Listiny: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

Poslední podmínka může být z důvodu absence bližší charakteristice pojmů „podstata“ a „smysl“ (nejsou uvedeny v Listině, ani v judikátech ÚS) zavádějící. Lze proto spoléhat na postačující charakter podmínek obsažených v principu proporcionality.⁹⁷

Test proporcionality

ÚS ČR disponuje při přezkumu omezení základních práv hned několika testy, kterými poměřuje hodnoty vedoucí k nalezení právní rovnováhy. Vedle testu proporcionality, zmíněném z důvodu tematické vhodnosti, existují i testy zkoumající racionalitu (v oblasti zásahu do práv vycházejících z čl. 41 odst. 1 Listiny) či posouzení diskriminace (uplatňované například ve vztahu k porušení čl. 14 Úmluvy Evropského soudu pro lidská práva).

Je běžnou praxí, že základní práva kolidují s jinými základními právy či veřejnými zájmy. ÚS ČR v těchto situacích užívá třech kritérií, jimiž případnou kolizi zvažuje: kritériem

95 HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian a kol. C, vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2., čl. 4 body 17–34

96 Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-42-03>

97 ALEXY, Robert. A Theory of Constitutional Right. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 978-0198258216. str. 192–196

vhodnosti je posuzováno, zda je konkrétní omezení základního práva vůbec schopno dosáhnout cíle; kritériem potřebnosti je zvažována existence alternativních, a především mírnějších prostředků vedoucích k cíli; třetí kritérium spočívá v komparaci závažnosti obou kolidujících základních práv s přihlédnutím na empirické, systémové, kontextové a hodnotové argumenty.⁹⁸

Pakliže dochází ke kolizi dvou základních práv, ÚS dle čl. 4 odst. 4 Listiny přistupuje k formě abstraktní kontroly ústavnosti, testuje minimalizaci zásahu do základního práva. V případě individuálních stížností užívá testu poměrování základních práv: *„Při střetu dvou základních práv musí obecné soudy nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip.“*⁹⁹

Proporcionalita ve výjimečném stavu

Teoretici zabývající se výjimečnými stavy rozlišují dva přístupy k jejich instrumentalizaci: legální a extralegální. Již zmíněný Carl Schmitt zaštiťuje extralegální přístup formou suverenity v krizi, kdy nelze spoléhat na normy obecných pravidel, neboť se jedná o dobu nepředvídatelnou.¹⁰⁰ Rovněž ale upozorňuje na možnou křehkost demokratického právního státu. Je tak důležité právu ve výjimečné době přiřadit jasně vymezené funkce: instrumentalizuje regulaci práv a povinností občanů, limituje státní moc a obnovuje stav „normality“.¹⁰¹

V českém právním pořádku je přezkum proporcionality zmíněn v uzákoněném vyjádření vyžadující přijetí opatření v „nezbytně nutném rozsahu a na nezbytně nutnou dobu [...] je-li to nezbytné k ochraně veřejného zdraví [či] je-li to nezbytné pro zamezení vzniku

⁹⁸ STUDNIČKOVÁ, Alena. Meze omezení základních práv a svobod v souvislosti s očkováním proti COVID-19. Praha, 2023. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva. Vedoucí práce Wintr, Jan., str. 7

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. I. ÚS 353/04, část V. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-353-04>

¹⁰⁰ SCHMITT, Carl. Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty. Chicago: University of Chicago Press, 2005, str. 6–7.

¹⁰¹ ONDŘEJEK, Pavel. Výjimečné stavy a úskalí legality. In: BÍLKOVÁ, Veronika, Jan KYSELA a Pavel ŠTURMA (eds.). Výjimečné stavy a lidská práva. Praha: Auditorium, 2016, str. 52–53.

a šíření infekčních nemocí.“¹⁰²

Již od dubna 2020, tedy na skutečném počátku vyhlášení prvního nouzového stavu, se zabývaly soudy České republiky stížnostmi na disproportionalitu mimořádných opatření vlády Andreje Babiše. Aktéři žaloby nejčastěji argumentovali nedostatečným odůvodněním odbornými informacemi¹⁰³, šíří z hlediska regulace¹⁰⁴, nepostačujícím zdůvodněním výběru omezených či zakázaných aktivit¹⁰⁵ či přespřílišnou plošností z hlediska osobní působnosti¹⁰⁶.

Vzhledem k povaze právních aktů, na které reagovali argumentující (viz výše), se ústavní soudci postavili k předkládaným stížnostem ve většině případů odmítavě z důvodu podání neoprávněnou osobou. Klíčový rozsudek padl po více než půl roce od vyhlášení prvního nouzového stavu na půdě Městského soudu v Praze dne 11. listopadu 2020, kdy v případě žaloby proti důsledkům mimořádného opatření zakazující přeshraničním pracovníkům vycestování z České republiky do Německa a Rakouska po dobu kratší 21 dní došlo ze strany soudu k odmítnutí, nicméně za užití testu proporcionality konkrétního opatření.¹⁰⁷

4.3 Implikace rozhodnutí Ústavního soudu ČR

Zcela zásadní roli hrají v době vznikajících opatření zasahujících do základních lidských práv jednotlivců právě ústavní soudy, které přezkoumávají jednotlivé exekutivní akty optikou ústavně chráněných hodnot. Obzvláště v době krize je nutné se zabývat úlohou ÚS v systému dělby moci, kdy exekutivní složka nabývá na síle a představuje výzvu pro

102 § 5 odst. 1, § 6 odst. 1. 240/2000 Sb. Krizový zákon.

103 Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 10/20, bod 11: „[Stěžovatel si] uvědomuje si, že je třeba důsledně chránit slabší jedince ve společnosti. Nelze tak ovšem činit absolutně na úkor veškerého dalšího života společnosti. Jakkoli proto považuje některé kroky vlády za nezbytné, [...] musí jít o kroky odůvodněné, podložené odbornými informacemi.“ Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2020/Usneseni/Pl_US_10_20_vcetne_disentu.pdf

104 Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 12/20, bod 6: „... Konečně je pak namítána nepřiměřenost přijatého opatření se zdůvodněním, že v době jeho vydání bylo na území České republiky potvrzeno 38 případů onemocnění SARS-CoV-2, což je v hrubém poměru s epidemií sezónní chřipky.“ Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/user/pl-us-12-20-1>

105 Návrh skupiny senátorů ze dne 8. 10. 2020 na zrušení části krizového opatření vlády ČR dle usnesení č. 958 ze dne 30. 9. 2020, bod II.3., publikovaného pod č. 392/2020 Sb., řízení sp. zn. Pl. ÚS 102/20, odst. 19 a 20 návrhu. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/projednavane-plenarni-veci>

106 Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 5. 2020, sp. zn. 10 A 35/2020-261, bod 4: „Mimořádné opatření bylo dle názoru žalobkyně nepřiměřené, protože u dětí se nemoc covid-19 projevuje jen mírnými příznaky, a tedy se nejedná o zvlášť ohroženou skupinu.“ Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/14569/0/10+A+35-2020+rozsudek+ANONYMIZOVAN%C3%9D_A/2090e648-7b70-4bd3-b6a1-53d318ad5bbe

107 Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2020, sp. zn. 14 A 45/2020-131. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/msph/14-a-45-2020-141>

legislativní i soudní složky státní moci. Ukazuje se, že aktivní přístup ÚS během pandemické doby nejenom zamezuje potenciálnímu zneužití moci v podobě porušení základních práv, ale také svojí vahou zlepšuje kvalitu budoucích mimořádných opatření, díky kterým bude snazší návrat do normality.¹⁰⁸

Zamítnutí ústavních stížností

Pl. ÚS 8/20 „O vyhlášení nouzového stavu“

Reakce na první opatření omezující svobodu pohybu, shromažďování či podnikání na sebe nenechaly dlouho čekat a již k 15. červnu 2020 odmítl či odložil ÚS kolem sedmdesáti podnětů k přezkumu vyhlášených opatření.¹⁰⁹ Pilotní, a tedy klíčové usnesení Pl. ÚS 8/20, se zabývalo třemi právními akty: stěžovatelka napadla usnesení vlády o vyhlášení nouzového stavu ze dne 12. března 2020 na základě čl. 5 a čl. 6 ústavního zákona o bezpečnosti ČR¹¹⁰, usnesení vlády o přijetí krizového opatření a dále tři mimořádná opatření ministerstva zdravotnictví.

První napadený právní akt ÚS odmítl z důvodu své nepříslušnosti. Opatření obecné povahy byl soudci v čl. 26 Pl. ÚS 8/20 definován jako „akt vládnutí politického charakteru“ a tudíž spadá pod kontrolu Poslanecké sněmovny. V bodu 2 svého odlišného stanoviska však Radovan Suchánek polemizuje nad údajnou potřebností speciální procedurální formy soudního přezkumu tohoto vládního rozhodnutí, neboť pakliže vláda tímto usnesením fakticky zasahuje do úrovně ústavou deklarovaných práv, je zcela legitimní proti němu podat ústavní stížnost.

Objektivně řečeno vláda nedodržela povinnost vůči obyvatelstvu vyplývající z čl. 6 odst. 1 ústavního zákona o bezpečnosti ČR, kdy se zavazuje „*Současně s vyhlášením nouzového stavu musí vláda vymezit, která práva stanovená ve zvláštním zákoně a v jakém rozsahu se v souladu s Listinou základních práv a svobod omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají.*“ I přes zjevnou ústavní nonkonformitu (důsledky nouzového stavu se

108 KOVALČÍK, Michal. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu., str. 650

109 Viz článek Soudy za uplynulý rok zrušily několik protiepidemických opatření. Advokátní deník (online). Publikováno dne 23. 4. 2021. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/04/23/zauplynulych-deset-mesicu-soudy-zrusily-nekolik-protiepidemickych-opatreni/>

110 Usnesení Vlády ČR č. 194, o vyhlášení nouzového stavu, ze dne 12. 3. 2020. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Usneseni-vlady-k-vyhlaseni-nouzoveho-stavu.pdf>

totiž bezprostředně týkají i fyzických či právnických osob) se ale ÚS rozhodl neshledat vládní postup jako protiústavní.¹¹¹

Milada Tomková rovněž upozorňuje v bodě 6 svého odlišného stanoviska na riziko omezující kontroly spadající do gesce pouze Poslanecké sněmovně, v tomto případě je zcela vynechána úloha senátu, jakožto druhé komory PČR a tradiční pojistky demokracie. Nedostatečná efektivita kontrolní úlohy Poslanecké sněmovny je navíc umocněna faktem, že z principu své existence zprostředkovává vládě legitimitu a panuje tak mezi oběma složkami moci vzájemná provázanost. Pakliže nedojde k rozvratu ve vládní koalici a podporujícími subjekty na půdě sněmovny, omezuje se tak parlamentní kontrola na pouhou diskuzní rovinu.¹¹² Odlišné stanovisko třetice soudců Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka a Davida Uhlíře pak odkazuje na doporučení tzv. Benátské komise, která mimo jiné označila nepřezkoumatelnost pandemických opatření omezující základní práva a svobody za nepřípustné.¹¹³

Zřejmé nedostatky nastavené pozitivní právní úpravy spočívající v absenci zřetelného a jasného vymezení pravomocí a působnosti ÚS v oblasti zásahů do základních práv se projevovaly i v odlišných stanoviskách následujících usnesení ÚS. Například v usnesení Pl. ÚS 12/21 argumentoval ÚS na základě pilotního usnesení absencí pravomoci k přezkumu, nicméně následně jej jaksi „mimořádně“ za neústavní „nezávazně“ prohlásil.¹¹⁴ Kovalčík rovněž poukazuje na paradox, ke kterému došlo během rozhodování Městského soudu v Praze při posuzování ústavnosti zákazu kontaktní výuky, ÚS necítil oprávnění k přezkumu vyhlášení nouzového stavu, obecný správní soud však fakticky ano: *„Tímto postupem, který je učebnicovým příkladem obcházení ústavního pořádku, by se vláda vymanila ze své odpovědnosti vůči Poslanecké sněmovně, zásadní rozhodování o trvání nouzového stavu by se fakticky přesunulo výlučně do rukou vlády a kontrolní role*

¹¹¹ Bod 3 odst. 1 Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka k usnesení ve věci Pl. ÚS 8/20 #1. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/user/pl-us-8-20-1>

¹¹² Srov. GUASTI, Petra. The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe: The Rise of Autocracy and Democratic Resilience. *Democratic Theory*, 2020, roč. 7, č. 2. DOI: 10.3167/dt.2020.070207.

¹¹³ ALIVIZATOS, Nikos, Veronika BÍLKOVÁ, Iain CAMERON, Oliver KASK a Kaarlo TUORI. Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency – Reflections. Benátská komise [online] CDP-PI(2020)005rev ze dne 26. května 2020, str. 86-89. Dostupné z: [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2020\)005rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2020)005rev-e)

¹¹⁴ KOVALČÍK, Michal. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu., str. 654

*Poslanecké sněmovny by se vyprázdnila. S ohledem na to, že nouzový stav s sebou může přinášet citelné zásahy do základních práv a svobod, je takové pojetí neakceptovatelné.*¹¹⁵

Další odmítnutá podání

Následuje krátký výčet dotčených oblastí lidských svobod, jež byly nejčastěji napadány, přesto je však ÚS označil za nedůvodné.¹¹⁶ Jednou z prvních oblastí bylo omezení škol či znemožnění prezenční výuky (namátkou příklady individuálních stížností: Pl. ÚS 19/20, Pl. ÚS 103/20, Pl. ÚS 12/20 či v podobě podání hromadné stížnosti čítající až dvě stě stěžovatelů: Pl. ÚS 23/21, Pl. ÚS 29/21) a s ním související nutnost testování žáků ve školách (Pl. ÚS 977/21). Požadováno bylo rovněž zrušení omezení fotografických služeb (Pl. ÚS 11/21), omezení konání bohoslužeb a zákazu zpěvu během bohoslužeb (Pl. ÚS 102/20), omezení provozu gastronomických zařízení (Pl. ÚS 1/21), omezení provozu vleků (Pl. ÚS 8/21). Skupina senátorů rovněž napadla zákon č. 209/2020 a č. 210/2020 Sb. o odložení nájmu, který de facto přesouval finanční břemeno na pronajímatele prostor (Pl. ÚS 21/20). Stěžovatelé neopomněli ani zásahy do základních práv a svobod narušující soukromý a rodinný život (Pl. ÚS 5/21), mediálně hojně debatovaný byl i zákaz přítomnosti otce u porodu (Pl. ÚS 16/20). V jednom případě lze na pozici stěžovatelů spatřit i politické strany, které napadaly nepřipuštění k volebním urnám z důvodu nemožnosti legitimizace kvůli povinnosti roušek (Pl. ÚS 3147/20). Z důvodu omezující veřejné participace členů zastupitelstva byla podána stížnost na podstatu krizového zákona (Pl. ÚS 7/20, Pl. ÚS 15/20).

Velkým tématem se stalo porušení základního práva na svobodný pohyb a pobyt. Občané zpochybňovali pravomoci ministerstva zahraničí, když zakázalo vycestování z ČR (Pl. ÚS 13/20, Pl. ÚS 10/20), rovněž odmítali povinnost pendlerů a přeshraničních studentů absolvovat PCR testy (Pl. ÚS 20/20), napadnuté byly i okolnosti umožnění pacientům pozitivním na koronavirus návrat do ČR (Pl. ÚS 13/21).

Všeobecné omezení základních práv a svobod (Pl. ÚS 111/20, Pl. ÚS 113/20), narušená svoboda pohybu, shromažďování a podnikání (Pl. ÚS 10/21) či zásah do lidské důstojnosti

¹¹⁵ Bod 42. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23. 2. 2021, č. j. 17 A 126/2020-84. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembsgfpxm6lcmvzf6mq&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹¹⁶ Všechna výše zmíněná rozhodnutí Ústavního soudu České republiky jsou dostupná na: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

(Pl. ÚS 19/21) byly dalšími předměty zamítnutých stížností.

Ústavní soudci považovali krizová opatření za zvláštní právní předpis, čímž značně omezili okruh osob, které mohly tato opatření napadat. Častou příčinou odmítání stížností ústavním soudem byla také neschopnost soudu reagovat včas. Abstraktní přezkum vyžaduje podle § 66 odst. 1 182/1993 Sb. Zákona o Ústavním soudu pro úspěšné řešení platnost napadeného krizového opatření během celé doby řízení, a rovněž je v § 69 odst. 1 určena třicetidenní lhůta k vyjádření původce předpisu (vlády). V kontextu délky trvání mimořádných opatření je, i přes potenciální konstatování ÚS nad nezákonností opatření, takřka nemožné, aby vláda v tak krátké zákonné lhůtě stihla opatření zrušit a následně vydat opatření nové. Z toho důvodu byl ÚS mnohokrát přinucen probíhající řízení zastavit.¹¹⁷ Předseda ÚS Pavel Rychetský zpětně projevil lítost nad *selháním* ÚS, kdy plénum odmítlo stížnost ohledně dvouměsíčního zákazu vycestování z republiky, a retrospektivně jej označil za „absolutně protiústavní“.¹¹⁸

ÚS ČR čelil časté kritice také z řad svých kolegů na nižší instanční úrovni. Například soudce Nejvyššího správního soudu Karel Šimka se v dotazu na zhodnocení celkového přístupu ÚS v době pandemie vyjádřil nelibě: „Čekal jsem [...] jasnější slovo o tom, že lidská práva platí i v nouzovém stavu a že ochrana života, jakkoli je a má být na jednom z prvních míst v žebříčku ústavních hodnot, nemůže být absolutizována. Vedle života samotného a zdraví totiž lidskou existenci tvoří i takové hodnoty jako důstojnost, svoboda a právo rozhodovat sám o vlastním osudu. A na tyto hodnoty právní a ústavní stát nesmí rezignovat, byť i v dobrém úmyslu, ani v tak vyhrocených situacích, jakou je pandemie respirační choroby, která může jednotkám procent nakažených přinést i smrt.“¹¹⁹

Protiústavní akty

Český ústavní soud se z pozice velmi zdrženlivého aktéra postupně přeměnil na aktivního.

117 CHVOJKA, Šimon. Role Ústavního soudu v koronakrizi. (Czech): The role of the Constitutional Court during coronacrisis. (English). Jurisprudence (1802-3843) [online]. 2021, č. 2 [cit. 08.05.2022]. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=lgs&AN=150220684&lang=cs&site=ehost-live&scope=site>, str. 20

118 Speciál - Interview ČT24 | Česká televize [online]. Česko, 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/220411033200006/>

119 DIMUN, Petr. „Čekal jsem od Ústavního soudu jasnější slovo o tom, že lidská práva platí i v nouzovém stavu,“ říká soudce NSS Karel Šimka. In: Česká justice [online]. 14. 6. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/06/cekal-jsem-od-ustavniho-soudu-jasnejsi-slovo-o-tom-ze-lidska-prava-plati-i-v-nouzovem-stavu-rika-soudce-nss-karel-simka/>

Počáteční zdrženlivost odůvodňuje Fabbrini v konceptu dynamického modelu role soudů v nouzových stavech spojením počátku krize s nedostatkem informací a krátkodobých omezujících opatření. V případě táhlého krizového období však přibývají například vědecké poznatky a zásahy do práv a svobod jednotlivců v důsledku prodloužení nouzových stavů nabírají na závažnosti, což přirozeně nutí změnit i přístup soudů.¹²⁰

Pl. ÚS 106/20 „Zákaz maloobchodního prodeje“

Zásadní nález ÚS ČR sp. zn. Pl. ÚS 106/20¹²¹ ze dne 9. února 2021 vnesl do pandemického vládnutí nečekaný korektivní obrat. Nálezu předcházela zásadní rozsudek Městského soudu v Praze pojednávající proti opatření ministerstva zdravotnictví příkazující občanům povinnost nosit roušky.¹²² Ministerstvo nepodalo řádné zdůvodnění zpřísnění podmínek (například rozšíření povinnosti nošení roušek na veřejnosti a zejména v uzavřených prostorech) a proto soudci dané opatření zrušili z důvodu nepřezkoumatelnosti. Orgán exekutivy však namísto respektování soudního závěru v podobě vyhlášení nového odůvodněného nařízení „švejkovsky“ vydal opatření nové, odůvodnění však zcela převzal (včetně pravopisných chyb) z opatření soudem již zrušeného.¹²³

ÚS ČR měl možnost zabývat se věcně, a nebyl tak limitován krátkou „životností“ přijímaných opatření (v minulosti shledal, že dojde-li během ústavního řízení ke zrušení daného opatření, nicméně v rámci nového opatření se otiskne srovnatelná podoba normy, smí tak navrhovatel svůj návrh doplnit).

Na podnět skupiny 63 senátorů byla zrušena část mimořádných opatření zakazující maloobchodní prodej a poskytování služeb. Stěžovatelé poukazovali na iracionalitu a nepřiměřenost zásahu do základního práva svobodného podnikání (dle čl. 26 odst. 1

120 FABBRINI, F. The Role of the Judiciary in Times of Emergency: Judicial Review of Counter-Terrorism Measures in the United States Supreme Court and the European Court of Justice. Yearbook of European Law. 2009, roč. 28, č. 1. DOI: 10.1093/yel/28.1.664

121 Pl. ÚS 106/20 #1 Nouzový stav v době pandemie koronaviru (omezení maloobchodu a služeb). In: Zákony pro lidi [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/user/pl-us-106-20-1>

122 Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 18 A 59/2020-226 ze dne 13. 11. 2020. Dostupné z: https://www.fulsoft.cz/download/fulsoft/covid19_298.pdf

123 KILIÁN, Vojtěch E. Švejkování Ministerstva zdravotnictví je třeba odmítnout. In: Právní prostor [online]. 20. 11. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/svejkovani-ministerstva-zdravotnictvi-je-treba-odmitnout>

Listiny), kritizovali nerovný postoj k podnikatelům dle druhů zboží a jeho nedostatečné odůvodnění.

Stěžejním bodem argumentace senátorů tak byla diskriminační rovina opatření. Vláda reagovala odmítavě, a i přes narušující povahu základních práv a svobod, byla přesvědčena o přiměřenosti cíle. Namísto užití testu proporcionality, který zhodnotila jako příliš přísný, navrhla užití testu racionality, dle něhož považuje svoje nařízení za rozumné.¹²⁴

Vládnímu kabinetu byl soudci vytýkán „telefonní seznam“ výjimek doplňující zákaz „veškerého“ maloobchodního prodeje a poskytování služeb v provozovnách.¹²⁵ Přestože plénum ÚS nezpochybňuje vládou sledované cíle zmírnění šíření koronaviru a s ním snahu vyhnout se kolapsu zdravotnického systému, doptává se však na ospravedlnitelnost a přiměřenost odlišného přístupu k dotčeným subjektům a na případné alternativy méně invazivní povahy konkrétních opatření. I přes bezprecedentní a dynamickou povahu vzniklé situace, i nejednotný postoj odborníků, je však konstatováno, že „...*regulace práv a povinností jednotlivců, potažmo rozhodování o tom, které skupině obyvatel zůstanou práva zachována a která naopak ponese břemena spojená s jejich omezením, nesmí být v moderním ústavním státě pouze projevem politické vůle.*“¹²⁶ Ukazuje se, že ani nedostatek informací vycházejících z odborných doporučení vládu neopravňují k činnostem spoléhajícím se na politický kompromis.¹²⁷

Rovněž byl kritizován způsob, jakým kabinet Andreje Babiše upravoval prodej výrobků a poskytování služeb za užití právního předpisu. Tím však nelze na obecné úrovni a bez patřičného vysvětlení paušálně zakázat „vše“ a skrze seznam pár desítek výjimek zasažené oblasti „zpětně povolit“. Ve srovnání s vyhlásováním restriktivních opatření v prvních měsících pandemie je třeba klást na požadované odůvodnění patřičně vyšší nároky – vláda v době vyhlášení soudem zrušeného opatření již disponovala nabitými zkušenostmi, měla k dispozici podstatně více informací a rovněž čas na řádné promyšlení širě a intenzity

124 čl. 22 a 23, Pl. ÚS 106/20 #1 Nouzový stav v době pandemie koronaviru (omezení maloobchodu a služeb).

125 Ibid., Bod 2, čl. 70

126 Ibid., Bod 2, čl. 68

127 Ibid., Bod 2, čl. 76

regulace.¹²⁸

Je velmi zajímavé, že ani v takto průlomovém usnesení nebyli soudci zajedno. Disentní stanoviska uplatnili soudci Jaroslav Fenyk, Josef Fiala a Vladimír Sládeček. První jmenovaný se v závěru svého stanoviska domnívá, že vláda pro senátory napadnuté opatření předložila dostatečné odůvodnění. Orgán výkonné složky moci podle Fenyka například odůvodnil zákaz maloobchodů vstupem do nejvyššího stupně systému „PES“), své stanovisko opírá i o porovnání s obdobným uzavíráním obchodů v Německu, Rakousku či Francii a svoji kritiku uzavírá poukázáním na prohlubující se odklon ÚS od zásady self-restraint (sebeomezení) za užití poměrně expresivních výrazů (přisuzuje soudu schizofrenní a aktivistickou povahu).¹²⁹ Josef Fiala se přidává a v podobném duchu hodnotí zrušení napadnutého ustanovení za nezodpovědné, nepovažuje preferenci ochrany práva podnikat v poměru s právem na ochranu zdraví za ústavně přijatelné.¹³⁰

Vladimír Sládeček rovněž kritizuje procesní postup a taktéž časovou tíseň, která neposkytla dostatečný prostor na posouzení návrhu a prostudování judikatury a odborné literatury. Obává se, že plénum spěchalo, aby napadnuté opatření nepozbylo platnosti. V bodě 15 polemizuje nad soudem uvažovanou vyšší právní silou Listiny v porovnání s ústavním zákonem o bezpečnosti ČR, což kategoricky odmítá.¹³¹

Pl. ÚS 767/21 „Neaděkvátní trest za krádež v nouzovém stavu“

Původně bagatelní případ na první pohled nepřilíš související se zásahem do základních práv a svobod podává další svědectví o potřebnosti korektivní úlohy ÚS ČR nejenom v časech pandemie.

Plzeňský recidivista se v květnu roku 2020 dopustil krádeže zboží spotřebního charakteru v hodnotě 2198 Kč. Za běžných okolností soud takové delikty trestá odnětím svobody až na dvě léta. Krádež však byla spáchána v době vyhlášeného nouzového stavu a vztahují se na ní tak mnohem přísnější kritéria dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku (např.

128 Ibid., Bod 2, čl. 79

129 Odlišné stanovisko soudce Jaroslava Fenyka k výroku č. II a k odůvodnění nálezu (podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu)

130 Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy k výroku č. II a k odůvodnění nálezu (podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu)

131 Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka k výroku č. II a k odůvodnění nálezu (podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu)

trestní sazba odnětí svobody činí dva až osm let). Vzhledem k recidivní činnosti (pachatel byl v minulosti asi dvacetkrát trestaný) byl uznán vinným rozsudkem Okresního soudu Plzeň-sever a s ohledem na nouzový stav odsoudil obviněného k trestu odnětí svobody po dobu 28 měsíců.¹³² Obviněný se okamžitě odvolal ke Krajskému soudu v Plzni, nicméně pro nedůvodnost byla jeho žádost zamítnuta, rozhodl se tedy bránit dovoláním k Nejvyššímu soudu ČR.

Z argumentace obviněného vyplývá, že nesouhlasí s neaplikováním subsidiarity trestní represe a soudy tak nebraly v potaz nízkou povahu škodlivosti činu. Poukazuje rovněž na fakt, že neexistuje jakákoliv souvislost krádeže (mimo časové) s danou situací, pachatel nikterak nezneužil krizové situace ke spáchání činu, neboť nekradl materiál pro zdravotníky či věci určené osobní ochraně.¹³³

Čtvrtý senát Nejvyššího soudu obviněnému sice nevyhověl, pokládal ale za nutné se k výhradám recidivisty vyjádřit zdůrazněním, že skutečně není vždy možné posuzovat podobné případy přísnější optikou, která vyplývá z nouzového stavu, nesouvisí-li trestná činnosti či přestupky přímo s pandemickou situací.¹³⁴

Odsouzený nakonec napadl usnesení NS ČR a podal ústavní stížnost opřenu o nové argumenty vyplývající ze zasedání čtvrtého senátu NS ČR. Poukazoval při tom na nerespektování zásady subsidiarity trestní represe obecnými soudy a porušení svého práva na soudní ochranu, kterou garantuje čl. 36 Listiny. Senát ÚS složený z předsedy Jana Filipa, soudce Josefa Fialy a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové uznal stížnost jako důvodnou a usnesení Nejvyššího soudu zrušil. ÚS nepovažuje samotný rozkol v judikatuře za protiústavní, nicméně v situaci, která stojí v rozporu s Ústavou, je oprávněn zasáhnout.

V rámci přezkumu soudci došli k závěru, že skutečně došlo k nerespektování zásady subsidiarity trestní represe, která ve zjednodušené podobě opravňuje stát ke zdrženlivému uplatňování prostředků trestního práva, nepostačí-li sankce podle jiného

¹³² Ústavní soud se zastal muže, který v nouzovém stavu ukradl žiletky. In: Česká televize [online]. 3. 8. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3349594-ustavni-soud-se-zastal-muze-ktery-v-nouzovem-stavu-ukradl-ziletky>

¹³³ KOZÁKOVÁ, Eliška. Vliv nouzového stavu na posuzování trestné činnosti. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Gřivna, Tomáš, str. 34-35

¹³⁴ V nouzovém stavu ukradl „žiletky“ za dva tisíce. Zastal se jej Ústavní soud. In: Seznam Zprávy [online]. 3. 8. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/v-nouzovem-stavu-ukradl-ziletky-za-dva-tisice-zastal-se-jej-ustavni-soud-171226>

právního předpisu.¹³⁵ V opačném případě by nedocházelo k omezování možnosti individuálního ukládání sankcí.

4.4 Hrana ústavnosti: zachování proporcionality a spravedlnosti

Konečná kapitola bakalářské práce se bude věnovat hledání hrany ústavnosti občanských svobod v době pandemie za dodržení principu proporcionality a spravedlnosti v demokratickém právním státě.

James Madison, americký filozof, diplomat a politik, jenž se podílel na tvorbě Listů federalistů, nespatoval primární účel demokracie v opravdovém naplňování vlády lidu, ale vnímal ji jako občanskou záruku před ztrátou svobody. Svoboda se tak stává nepostradatelným předpokladem pro garanci přirozených práv člověka.

Osobní svoboda jednotlivce, deklarovaná v čl. 8 Listiny, je jako nejvýznamnější základní lidské právo vůbec, úzce spojená s dalšími základními právy a svobodami. Rovněž ji lze, především s přihlédnutím na mezinárodní úpravy základních práv a svobod, spojovat s právem na osobní bezpečnost. Právě v garanci osobní bezpečnosti lze spatřit možné jádro kontroverze v kontextu omezování lidských svobod během pandemie. Dvojakost práva na osobní bezpečí spočívá na jedné straně v ukládání povinnosti státu zabezpečit osobní svobodu jednotlivcům, na stranu druhou je tentýž stát povinen chránit bezpečí jednotlivců.¹³⁶

Jak již bylo v teoretické části zmíněno, vychází koncept *osobní svobody* z kořenů klasických liberálních práv a svobod, a zároveň souvisí s Listinou deklarovaným principem *obecné svobody jednotlivce*. Průnikem těchto oblastí budiž existence oblasti patřící výhradně jednotlivci, kterou se zaštiťuje před intervencí státu či jiné autority do soukromé sféry. V kontextu zajištění osobní bezpečnosti pak lze konstatovat, že jednotlivec je jediným oprávněným arbitrem *veřejného subjektivního práva*, které je uznáno nemožností státu do osobní svobody občana, vyjma zákonem předem stanovených podmínek,

135 Bod 33, IV. ÚS 767/21. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2021/IV_US_767_21_an.pdf

136 KMEC, Jiří et al. Evropská úmluva o lidských právech. Praha: C.H.Beck, 2012., str. 470

zasahovat, a naopak; stát je pak zmocněn *veřejnou subjektivní povinností* jakýmkoliv intervencím zamezit.¹³⁷ Je-li následována teoretická linie práce, a především část věnující se Isaiahu Berlinovi, krystalizuje se tak svoboda jakožto povahově *negativní*.

Svoboda *vnější* pojímá fyzický aspekt bytí; řadí se k ní svoboda volného pohybu včetně svobody rozhodování o vlastním směřování. Svobodou *vnitřní* se pak rozumí další svobody, které spadají do gesce výše popsané negativní obligace státu *nezasahovat* (nelze na tomto místě neodkázat na kapitolku věnující se J. S. Millovi a jeho principu nezasahování).

Právo na osobní svobodu lze za dodržení vymezeného ústavněprávního rámce legitimně omezit. Problematika vymezení však spočívá především v širokém pojetí Listiny, doslovně: „*Nikdo nesmí být [...] zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.*“

Obdobně lze definovat i oblast základních práv a svobod, které jsou z hlediska ústavnosti nejvýznamnějšími subjektivními právy, která nejsou Listinou limitována. Je-li však nutná ochrana jiných práv či zájmů, především zájmu veřejného, je stát oprávněn, s vědomím přiměřeného odůvodnění, zasáhnout.¹³⁸

V kontextu snahy čelit pandemii koronaviru je vláda povinna zabezpečit své občany dle čl. 31: „*Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.*“ Mimořádný stav je také upravován čtyřmi legislativními dokumenty: ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, zákonem č. 240/2000 Sb., zákon o krizovém řízení, zákonem č. 258/2000 Sb., zákon o ochraně veřejného zdraví, a zákonem č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19. Nutno zmínit, že všechny omezující legislativní dokumenty tak činí v souladu s Listinou a zavazují se k veřejné artikulaci rozsahu tvořených omezení, či jejich odůvodnění, popřípadě časové a prostorové vymezení.¹³⁹ V § 39c se pak vláda a především orgány

137 HOFMANNOVÁ, Helena, Karel ŘEPA a Laura OTÝPKOVÁ. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021. ISBN 978-80-87284-87-2., str. 41-42

138 GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.*, str. 202

139 např. čl. 6, odst. 1). Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

krizového řízení dle krizového zákona zavazují k tomu: „...aby případný zásah do práv a svobod osob nepřekročil nezbytnou míru“.

Z hlediska přímé a právní ochrany ústavnosti je i v době pandemie garantem základních práv a svobod Ústavní soud ČR. Zmocňuje jej čl. 83 Ústavy. V čl. 85 Ústavy pak soudce skládá slib: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení.“ Rakouský právník Hans Kelsen zdůrazňuje, že důležitou funkcí ústavního soudnictví je pro správné fungování právní demokracie nutná kontrola zákonnosti nejenom moci výkonné, ale především zákonodárné. Ústavní soud tak disponuje pravomocí zrušovat zákonodárcem přijaté zákony, překračují-li hranu ústavnosti.¹⁴⁰ Jeho legitimita je na rozdíl od orgánu moci zákonodárné de iure nezpochybnitelná. Na faktické rovině jsou však evropské ústavní soudy specificky politizovány.¹⁴¹ Například Ústavní soud ČR tak může být svými předpoklady vnímán jako mírně politický orgán – jmenují jej politici a rovněž rozhoduje, byť na základě návrhu třetí osoby, o politických otázkách. Právě během výjimečných stavů proto balancují na této nejasné hranici mezi právem a politikou.¹⁴²

V případě pandemie se ÚS ČR vůči vládě zachoval velmi rezervovaně a poněkud pasivně. Od počátku roku 2020 do konce roku následujícího obdržel dle statistik přes sedm tisíc podání, průměrná délka řízení ve věcích skončených pak za rok 2020 činila 111 dní, o rok později pak 85 dní.¹⁴³ K podzimu roku 2021 došlo pouze ke dvěma meritorním přezkumům týkajících se zrušení vládou vyhlášených mimořádných opatření: tedy v případě Pl. ÚS 767/21 o neadekvátnosti trestu za krádež v nouzovém stavu a ve věci Pl. ÚS 106/20 týkající se zákazu maloobchodního prodeje. Nízký výčet nálezů však nelze hodnotit měřítkem efektivity a míry ochrany občanských svobod. Soudce Vojtěch Šimíček v rozhovoru pro Respekt uvádí, že se jednalo především o vyslání výstražného mementa o existenci ústavou garantovaných a nepřekročitelných mantinelů směrem k vládnoucímu

140 KELSEN, Hans. O státu, právu a demokracii: výběr prací z let 1914-1938. Wolters Kluwer, 2015., str. 62-68

141 KUBÁT. Ústavní soudnictví a jeho legitimita – teorie a česká praxe. In: Centrum pro studium demokracie a kultury [online]. 10. 12. 2015 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/ustavni-soudnictvi-jeho-legitimita-teorie-ceska-praxe>

142 AGAMBEN, Giorgio. State of exception. Chicago: University of Chicago Press, 2005., str. 1

143 Srovn Ročenka Ústavního soudu 2021 Dostupné na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Rocenky/Ustavni_soud_rocenka_2021_on-line.pdf a Ročenka Ústavního soudu 2020. Dostupné na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Rocenky/Ustavni_soud_Rocenka_2020_webova_verze.pdf

kabinetu.¹⁴⁴

Bylo by neúplné omezit výstup snahy ústavních soudců korigováním ochrany veřejného zdraví a ochrany občanských svobod v době pandemie pouze na tyto dva nálezy, neboť se například z různých důvodů procesní povahy nestihl k řadě individuálních stížností vyjádřit.

Proto je v kontextu nespočetného množství zamítnutých stížností Ústavním soudem ČR žádoucí se krátce zmínit o oblasti odlišných stanovisek jednotlivých soudců, kteří představují oponenturu na poli práva a morálky.

Jistě by bylo mylné považovat prostor pro uplatnění disentu za znak slábnoucí soudní autority. Je ale legitimní ptát se, zda existence stanovisek soudců, kteří nesouhlasili s rozhodnutím, neoslabuje legitimitu rozhodnutí.¹⁴⁵ Pro tuto problematiku vzniká dvojsečný termín „hodnotový paradox disentu“. Na jednu stranu může být disentem podryvána autorita rozhodnutí, neboť znamená faktické uznání neúplné sjednocenosti pléna – na stranu druhou je legitimita soudu posílena; vždyť základním hodnotovým pilířem v liberální demokracii není všudypřítomná absolutní shoda, nýbrž názorová pluralita.¹⁴⁶ Existence odlišných stanovisek tak představuje kontrolní funkci rozhodovacího mechanismu pléna, které za zachování zásad transparentnosti oslovuje občanskou společnost a kultivuje celkovou deliberaci.¹⁴⁷

Vedle již výše zmíněných disentních stanovisek reagujících na rozsudek či jednotlivé části odůvodnění zamítnutých rozsudků se nabízí zmínit dvě zcela absolutní odmítnutí většinou přijatého postoje. V případě sp. zn. Pl. ÚS 102/20 ústavní senát zastavil řízení o návrhu na zrušení opatření týkajícího se konání mší. Soudce Pavel Šámal uplatnil své disentní stanovisko k odůvodnění usnesení, vládou přijaté opatření považuje za vnitřně rozporné s Listinou: „...*vedený akt je v rozporu s právem každého svobodně projevovat své náboženství nebo víru zaručeným čl. 16 odst. 1 Listiny. Právo svobodně projevovat své*

144 KUNDRA, Ondřej. Ani pandemie neznamená, že lze vypnout kontrolní mechanismy právního státu. In: . 02_23. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/rozhovor/ani-pandemie-neznamena-ze-lze-vypnout-kontrolni-mechanismy-pravniho-statu>

145 KUBÁT, M. Ústavní soudnictví a jeho legitimita. In: Centrum pro studium demokracie a kultury [online]. 10. 4. 2021. Dostupné na bit.ly/3v3sw6R.

146 PŘIBÁŇ, Jiří. Disidenti práva: o revolucích roku 1989, fikcích legality a soudobé verzi společenské smlouvy. Praha: Sociologické nakl, 2001., str. 15

147 ŠIMÍČEK, Vojtěch. Ústavní stížnost. Praha: Leges, 2018., str. 218

*náboženství nebo víru není zaprvé ani ve výčtu § 5 krizového zákona, a proto pro zásah do něj vláda nemá zákonný podklad.*¹⁴⁸ Kateřina Šimáčková se v podobně kritickém duchu vyjádřila k zamítnuté ústavní stížnosti sp. zn. Pl. ÚS 13/20, kdy stěžovatel napadal opatření zakazující vycestování z ČR. Soudkyně odkazuje na čl. 14 odst. 2 Listiny, který zmocňuje každého, kdo se oprávněně zdržuje na území České republiky, k možnosti ji svobodně opustit. Senát samotné opatření nepovažuje za individualizované zasažení základních práv, nicméně autorka disentančního stanoviska uvádí, že tento závěr by neměl být akceptován ani z pohledu české ústavy, a taktéž ani z pohledu judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *„Vycestování ze země totiž není jen dovolená v Chorvatsku, ale hlavně jedna z mála možností, jak získat svobodu od vlády, kterou jednotlivec vnímá jako nepřijatelnou či pro sebe nebezpečnou. A již vydání zákazu vycestování a faktické uzavření hranic jednotlivce této svobody zbaví.*¹⁴⁹

5 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo hledání nejzazší možné právní hranice mezi svobodou a kolektivním zdravím, aby nedocházelo k překročení ústavního rámce a byla tak zachována proporcionalita a spravedlnost, neboť pandemie covidu-19 a s ní spojená tenze právního a zdravotního hlediska bezesporu testují právní stát i funkčnost systému brzd a protiváh, jehož existence přímo chrání povahu demokratického zřízení.

Ukazuje se, že i v nouzovém stavu existuje oblast občanských práv a svobod, jejíž faktické narušení zůstává předmětem legitimního sporu mezi mocí výkonnou a soudní – vládou a Ústavním soudem ČR, a je proto nutné se touto otázkou intenzivně zabývat. Jedná se především o základní právo na svobodné podnikání (dle čl. 26, odst. 1 Listiny), právo na soudní ochranu (čl. 36 Listiny), svobodu pohybu (čl. 14 Listiny), právo na vzdělání (čl. 33 Listiny), právo shromažďovací (čl. 19 Listiny) a taktéž právo svobodného vyznání (čl. 16 Listiny).

Ústavní soud České republiky zaujal k pandemickým opatřením celou škálu přístupů. V případě obdobné situace v budoucnu doporučují odborníci zaujmout z hlediska

148 Odlišné stanovisko, P. Šámal (bod 12.) sp. zn. Pl. ÚS 102/20

149 Odlišné stanovisko, K. Šimáčková (bod 1-3) sp. zn. Pl. ÚS 13/20

úspěšného zvládnutí pandemie zcela aktivní přístup, neboť jen ten může být nejvíce nápomocný při zabránění zneužití moci, přispívá svojí povahou ke kvalitnějším a zejména legitimnějším opatření a rovněž i jejich komunikaci.¹⁵⁰

V závěru se zdá být příhodným zmínit pro závěrečnou komparaci úlohu ústavních soudů v sousedních zemích. Ústavní jurisdikce okolních států pochopitelně nedisponují, byť v rámci jednoho typu kontinentální právní kultury, stejnými možnostmi v rámci soudního přezkumu vyhlášení nouzového stavu. Například německý Spolkový ústavní soud (*Bundesverfassungsgericht*) je oprávněn k věcnému přezkumu důvodů, které zapříčinily vyhlášení stavu ohrožení v zemi. Zatímco na Maltě či na Kypru je přezkum omezen procedurálními aspekty vyhlášení, Švýcarsko či Maďarsko přezkum vůbec neumožňuje.¹⁵¹ V rámci vyhovění ústavních soudů stížnostem týkajících se přezkumu vyhlášení mimořádných opatření bude následující odstavec vycházet z jednotlivých případů Německa, Rakouska a Slovenska.

Spolkový ústavní soud v Německu uznal jako protiústavní hned několik opatření, která se týkala zákazu shromažďování v rámci konání protestů a náboženských oslav¹⁵², ohledně vládou nařízených zákazů rozhodovaly i jednotlivé zemské ústavní soudy. Sárský ÚS byl činný již od počátku pandemie a pozastavil opatření upravující zákaz vycházení. Stěžovatel dle něj splňoval podmínku „obecného zájmu“, nebyl proto povinen využít standardních prostředků soudní kontroly.¹⁵³

Rakouský ústavní soudní dvůr prohlásil za protiústavní opatření zakazující vstup na veřejná místa nebo opatření, které znevýhodňovalo konkrétní typy velkých obchodů.¹⁵⁴ V případě rakouské Ústavy lze spatřit dvě výrazné odlišnosti oproti její české době. Rakouská ústava za zachování předem daných podmínek opravňuje jednotlivce k napadení

150 KOVALČÍK, Michal. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu., str. 661

151 EUROPARAT, ed. Emergency powers. Strasbourg: Council of Europe, 1995., str. 26-28

152 HESTERMEYER, Holger. Coronavirus Lockdown-Measures before the German Constitutional Court. In: ConstitutionNet [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://constitutionnet.org/news/coronavirus-lockdown-measures-german-constitutional-court>

153 VON MÜNCHOW, Sebastian. The Legal and Legitimate Combat Against COVID-19: German Curfew-related Case Law. Connections [online]. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2020, roč. 19, č. 2 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26937609>, str. 55-56

154 Covid_Entschädigungen_Betretungsverbot. In: Der Österreichische Verfassungsgerichtshof [online]. 22. 7. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/medien/Covid_Entschaedigungen_Betretungsverbot.de.php

mimořádných opatření přímo před Ústavním soudním dvorem, nelze tedy stížnost vyloučit z důvodu podání neoprávněnou osobou.¹⁵⁵ Přezkumu rovněž nebrání ani fakt, že napadnutý akt již není účinný.¹⁵⁶

Ústavní soud na Slovensku byl rovněž poměrně aktivní. Již pár měsíců po vypuknutí pandemie zrušil platnost zákona opravňující hygieniky tzv. trasovat občany (i bez souhlasu) za pomoci mobilních operátorů.¹⁵⁷ Taktéž vyhověl aktérům stížnosti a pozastavil platnost opatření, které uvalovalo povinnost dvoutýdenní karantény na všechny neočkované cestující.¹⁵⁸

Podstatným rozdílem mezi německými či rakouskými ústavními přezkumy v porovnání s českým ÚS je absence vyhlášení „nouzového stavu“ zákonem o bezpečnosti ČR, takový právní předpis na jejich ústavní úrovni zkrátka neexistuje. Vydaná opatření se proto drží již existující podústavní legislativy, čímž se vyhýbá problémům procesní povahy.¹⁵⁹

155 l. 139 odst. 1 bod 3 Federální ústavy Rakouské republiky (Bundes-Verfassungsgesetz)..

156 l. 139 odst. 4 Federální ústavy Rakouské republiky.

157 Slovenský ústavní soud zastavil přístup hygieniků k datům o telefonech. Chyběly záruky před zneužitím. In: iROZHLAS [online]. 13. 5. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-ustavni-soud-rozhodnuti-data-mobilni-telefony-osobni-udaje-koronavirus_2005131637_tzr

158 Karanténa pro neočkované: Slovenský ústavní soud potvrdil, že nařízení zastavil. In: Deník.cz [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/staty-eu/slovensko-karantena-soud-20210714.html>

159 Venice Commission :: Council of Europe. In: [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=02_EmergencyPowersObservatory&lang=EN

6 Zdroje

Legislativní zdroje

110/1998 Sb. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-110>

113/2022 Sb. Usnesení Poslanecké sněmovny o ukončení stavu pandemické pohotovosti. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-113>

14 A 45/2020 - 141. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/msph/14-a-45-2020-141>

146/2021 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 314 o prodloužení nouzového stavu v souvislosti s epidemií viru SA... In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-146>

2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

240/2000 Sb. Krizový zákon. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-240>

258/2000 Sb. Zákon o ochraně veřejného zdraví. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258>

391/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 957 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky na dobu od 00:00 hodin dne 5. října 2020 do 23. prosince 2020. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-391>

69/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 194 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-69>

94/2021 Sb. Zákon o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-94>

IV. ÚS 19/93. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/iv-us-19-93>

l. 139 odst. 1 bod 3 Federální ústavy Rakouské republiky (Bundes-Verfassungsgesetz).

l. 139 odst. 4 Federální ústavy Rakouské republiky.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2011/10. Dostupné z:

https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-2011-10_1

Pl. ÚS 106/20 #1 Nouzový stav v době pandemie koronaviru (omezení maloobchodu a služeb). In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/pl-us-106-20-1>

Pl. ÚS 12/20 #1. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/pl-us-12-20-1>

Pl. ÚS 8/20 #1. In: *Zákony pro lidi* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/pl-us-8-20-1>

Použitá literatura

AGAMBEN, Giorgio. *State of exception*. Chicago: University of Chicago Press, 2005. ISBN 978-0-226-00924-7.

BERLIN, Isaiah. *Čtyři eseje o svobodě*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999. Střed 27. svazek. ISBN 80-7260-004-4.

BRÖSTL, A.: Právny štát v postmodernej situácii. Právny obzor, 1998, č. 3

EUROPART, ed. *Emergency powers*. Strasbourg: Council of Europe, 1995. Collection science and technique of democracy 12. ISBN 978-92-871-2875-1.

FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan a ZIMEK, Jakub. *Základy státovědy*. 3. opravené a zkrácené vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, ISBN 80-210-3023-2.

GAUS, Gerald F. *Political concepts and political theories*. Boulder, Colo: Westview Press, 2000. ISBN 978-0-8133-3331-1.

GERLOCH, Aleš a J. KYSELA. *20 let Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 3. ISBN 978-80-7380-448-0.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-

1.

GERLOCH, Aleš.; HŘEBEJK, J.; ZOUBEK, V.: Ústavní systém České republiky. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013

HOBBS, Thomas. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988.

HOLLÄNDER, P.: Základy všeobecné státovědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012

HOLZNER, Jan. - MOLEK, Pavel a kol. *Demokratizace a lidská práva*. Praha: SLON, 2014

KELSEN, Hans. *O státu, právu a demokracii: výběr prací z let 1914-1938*. Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-918-2.

KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.

MILL, John Stuart. *O svobodě*. Praha: Časopis českého studentstva, 1891. Vzdělávací bibliotéka.

MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice II*. 1. vyd. Oikoymenh, 2018. ISBN 978-80-7298-237-0.

PINZ, Jan. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát*. Nymburk: OPS, 2010. ISBN 978-80-87269-08-4.

PŘIBÁŇ, Jiří. *Disidenti práva: o revolucích roku 1989, fikcích legality a soudobé verzi společenské smlouvy*. Vyd. 1. vyd. Praha: Sociologické nakl, 2001. Ediční řada Post 5. sv. ISBN 978-80-86429-00-7.

QUARITSCH, H. *Souveränität im Ausnahmezustand. Zum Souveränitätsbegriff im Werk Carl Schmitts*. Der Staat. 1996, roč. 35, č. 1

SCHMITT, Carl. *Die Diktatur: von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankens bis zum proletarischen Klassenkampf*. 8., korrigierte Aufl. vyd. Berlin: Duncker & Humblot, 2015. ISBN 978-3-428-14692-5.

SCHMITT, Carl. *Legalität und Legitimität*. 8., korrigierte Aufl. vyd. Berlin: Duncker & Humblot, 2012. ISBN 978-3-428-13844-9.

SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2012. ISBN 978-80-7298-401-5.

SCHMITT, Carl. *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität.* . 10. vyd. Duncker & Humblot, 2015. ISBN 978-3-428-54702-9. DOI: [10.3790/978-3-428-54702-9](https://doi.org/10.3790/978-3-428-54702-9)

PEDAHZUR, Ami. *The Israeli Response to Jewish Extremism and Violence.* Manchester University Press, 2002. ISBN 978-0-7190-6372-5.

DOI: [10.7228/manchester/9780719063725.001.0001](https://doi.org/10.7228/manchester/9780719063725.001.0001)

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost.* Vydání čtvrté, v nakladatelství Leges první. vyd. Praha: Leges, 2018. Edice Praktik. ISBN 978-80-7502-301-8.

TOMOSZEK, Maxim. *Podstatné náležitosti demokratického právního státu.* Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-116-8.

Internetové zdroje a odborné publikace

Arenberger končí, oznámil premiér Babiš. Ministrem zdravotnictví bude znovu Adam Vojtěch. In: *iROZHLAS* [online]. 25. 5. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/petr-arenberger-konci-rezignace-adam-vojtech-ministr-zdravotnictvi_2105250952_ako

Babiš: Můj výrok ‚best in covid‘ byl vytržen z kontextu, návrat ze škol a dovolených jsme ale loni nezvládli. In: *iROZHLAS* [online]. 1. 9. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-cesko-koronavirus-covid-19-bled-best-covid_2109011135_pj

BARTONÍČEK, Radek. Nemám radost, že jsem byl první, říká poslanec ODS, který v lednu varoval před virem. In: *Aktuálně.cz* [online]. 15. 3. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nemam-radost-ze-jsem-byl-prvni-rika-poslanec-ods/r~fbf5831c654011eaaabd0cc47ab5f122/>

BERNHARD, Michael. What do we know about civil society and regime change thirty years after 1989? *East European Politics*. 2020, roč. 36, č. 3, s. 341–362. ISSN 2159-9165, 2159-9173. DOI: [10.1080/21599165.2020.1787160](https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1787160)

BÍLKOVÁ, Veronika. O strážci ústavy a podstatě práva – spor Hanse Kelsena a Carla Schmitta. *AUC IURIDICA*. 2017, roč. 2017, č. 4, s. 81–91. ISSN 2336-6478, 0323-0619.

DOI: [10.14712/23366478.2017.23](https://doi.org/10.14712/23366478.2017.23)

BRZYBOHATÁ, Anna. Verdikt ÚS ovlivní podobu opatření, Senát upraví pandemický

zákon. In: *iDNES.cz* [online]. 22. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/koronavirus-maloobchod-rozhodnuti-ustavniho-soudu-zruseni-reakce.A210222_111854_domaci_brzy

CÍSAŘ, Ondřej. Filosofické základy studia politického pluralismu. *Politologický časopis*. 2005, roč. 12, č. 2, s. 201–212. ISSN 1211-3247.

Covid_Entschädigungen_Betretungsverbot. In: *Der Österreichische Verfassungsgerichtshof* [online]. 22. 7. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/medien/Covid_Entschaedigungen_Betretungsverbot.de.php

ČIHALÍKOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. Ústavní soud zrušil část usnesení vlády zakazující maloobchodní prodej a poskytování služeb. In: *Ústavní soud* [online]. 22. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-zrusil-cast-usneseni-vlady-zakazujici-maloobchodni-prodej-a-poskytovani-sluzeb>

DERKA, Viktor, Filip HORÁK a Jakub DIENSTBIER. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Ale co to znamená? (Czech): The Constitutional Court is the Judicial Body Responsible for the Protection of Constitutionality. But what does it mean? (English). *Pravnik*. 2021, č. 11, s. 940–947. ISSN 02316625.

DIMUN, Petr. „Čekal jsem od Ústavního soudu jasnější slovo o tom, že lidská práva platí i v nouzovém stavu,“ říká soudce NSS Karel Šimka. In: *Česká justice* [online]. 14. 6. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/06/cekal-jsem-od-ustavniho-soudu-jasnejsi-slovo-o-tom-ze-lidska-prava-plati-i-v-nouzovem-stavu-rika-soudce-nss-karel-simka/>

DRINÓCZI, Tímea a Agnieszka BIEN-KACAŁA. COVID-19 in Hungary and Poland: extraordinary situation and illiberal constitutionalism. *The Theory and Practice of Legislation*. 2020, roč. 8, č. 1–2, s. 171–192. ISSN 2050-8840, 2050-8859. DOI: [10.1080/20508840.2020.1782109](https://doi.org/10.1080/20508840.2020.1782109)

EICHLER, Jessika a Sumit SONKAR. Challenging absolute executive powers in times of corona: re-examining constitutional courts and the collective right to public contestation as instruments of institutional control. *Review of Economics and Political Science*. 2021, roč. 6, č. 1, s. 3–23. ISSN 2356-9980, 2631-3561. DOI: [10.1108/REPS-08-2020-0132](https://doi.org/10.1108/REPS-08-2020-0132)

ELGAR, Frank J., Anna STEFANIAK a Michael J.A. WOHL. The trouble with trust:

Time-series analysis of social capital, income inequality, and COVID-19 deaths in 84 countries. *Social Science & Medicine*. 2020, roč. 263, s. 113365. ISSN 02779536.

DOI: [10.1016/j.socscimed.2020.113365](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113365)

FABBRINI, F. The Role of the Judiciary in Times of Emergency: Judicial Review of Counter-Terrorism Measures in the United States Supreme Court and the European Court of Justice. *Yearbook of European Law*. 2009, roč. 28, č. 1, s. 664–697. ISSN 0263-3264, 2045-0044. DOI: [10.1093/yel/28.1.664](https://doi.org/10.1093/yel/28.1.664)

Fotogalerie: Několik stovek odpůrců vládních opatření proti šíření koronaviru se dnes odpoledne sešlo na pražském Palackého náměstí. In: *Lidovky.cz* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/odpurci-vladnich-opatreni-proti-koronaviru-protestovali-v-praze-kritizovali-povinne-noseni-rousek.A200927_171831_in_domov_vag/foto

GUASTI, Petra a Lenka BUSTIKOVA. Pandemic power grab. *East European Politics*. 2022, roč. 38, č. 4, s. 529–550. ISSN 2159-9165, 2159-9173.

DOI: [10.1080/21599165.2022.2122049](https://doi.org/10.1080/21599165.2022.2122049)

GUASTI, Petra. The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe: The Rise of Autocracy and Democratic Resilience. *Democratic Theory*. 2020, roč. 7, č. 2, s. 47–60. ISSN 2332-8894, 2332-8908. DOI: [10.3167/dt.2020.070207](https://doi.org/10.3167/dt.2020.070207)

HESTERMEYER, Holger. Coronavirus Lockdown-Measures before the German Constitutional Court. In: *ConstitutionNet* [online]. 30. 4. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://constitutionnet.org/news/coronavirus-lockdown-measures-german-constitutional-court>

HORÁK, Filip, Jakub DIENSTBIER a Viktor DERKA. Právní úprava mimořádného vládnutí v kontextu pandemie covid-19 Rozhodnutí o vyhlášení nouzového stavu. *Právník*. 2021, roč. 6, s. 431–450.

HORÁK, Filip, Viktor DERKA a Jakub DIENSTBIER. Ústavnost mimořádných opatření podle zákona o ochraně veřejného zdraví | Právní prostor. In: . 1. 3. 2021 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/spravni-pravo/ustavnost-mimoradnych-opatreni-podle-zakona-o-ochrane-verejneho-zdravi>

HRON, Jan. Předčasná oslava na Karlově mostě. Česko epidemii nezvládá, píší v

zahraničí. In: *iDNES.cz* [online]. jna. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/cesko-koronavirus-zahranicni-media-karluv-most.A201012_144530_zahranicni_jhr

CHVOJKA, Šimon. Role Ústavního soudu v koronakrizi. (Czech): The role of the Constitutional Court during coronacrisis. (English). *Jurisprudence (1802-3843)*. 2021, č. 2, s. 14–27. ISSN 18023843.

JADERNÝ, Petr. Poslanecká sněmovna neprodloužila nouzový stav. Ten skončí v neděli.

In: *iROZHLAS* [online]. 11. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-v-cesku-nouzovy-stav-poslanecka-snemovna_2102112157_pj

JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. Utilitarianism According to John Stuart Mill. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2014, roč. 22, č. 6, s. 90–97. ISSN 05723043, 18042112.

DOI: [10.18267/j.aop.461](https://doi.org/10.18267/j.aop.461)

JUNA, Petr. Středoevropské vlády ztrácejí důvěru. Nejhůř je na tom Česko a Slovensko.

In: *Seznam Zprávy* [online]. 8. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vyzkum-stredoevropske-vlady-ztraceji-duveru-nejhur-je-na-tom-cesko-a-slovensko-141253>

Karanténa pro neočkované: Slovenský ústavní soud potvrdil, že nařízení zastavil. In:

Deník.cz [online]. 14. 7. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/staty-eu/slovensko-karantena-soud-20210714.html>

KILIÁN, Vojtěch E. Švejkování Ministerstva zdravotnictví je třeba odmítnout. In: *Právní prostor* [online]. 20. 11. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/svejkovani-ministerstva-zdravotnictvi-je-treba-odmitnout>

Koně, Klaus a koronavirus: Podívejte se na ty nejzajímavější fotky z pražské protivládní demonstrace. In: *Reflex.cz* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.reflex.cz/galerie/zajimavosti/124990/kone-klaus-a-koronavirus-podivejte-se-na-ty-nejzajimavejsi-fotky-z-prazske-protivladni-demonstrace?foto=0>

Kontrolní akce č. 20/32. In: *Nejvyšší kontrolní úřad* [online] [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: <https://www.nku.cz/scripts/rka/detail.asp?cisloakce=20%2F32>

KOUDELKA, Zdeněk. Nouzové zákonodárství a roušky. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 12, s. 956–958.

KOVALČÍK, Michal. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu: aktivní hráč, nebo pasivní přihlížející? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 3, s. 649–668. ISSN 1805-2789, 1210-9126. DOI: [10.5817/CPVP2021-3-9](https://doi.org/10.5817/CPVP2021-3-9)

KOZÁK, Jiří. Občanská neposlušnost z perspektivy práva a právní teorie. *Právník*. 2013, roč. 152, č. 4, s. 361_376.

KRAUS, Lukáš et al. Pandemický zákon vs nouzový stav: právní rámec boje s koronavirem | Právní prostor. In: *Právní prostor* [online]. 19. 3. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/pandemicky-zakon-nouzovy-stav-pravni-ramec-boj-koronavirus>

KUBÁT, Michal. Ústavní soudnictví a jeho legitimita – teorie a česká praxe. In: *Centrum pro studium demokracie a kultury* [online]. 10. 12. 2015 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/ustavni-soudnictvi-jeho-legitimita-teorie-ceska-praxe>

KUNDRA, Ondřej. Ani pandemie neznamená, že lze vypnout kontrolní mechanismy právního státu. In: *Respekt* [online]. 02_23. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/rozhovor/ani-pandemie-neznamena-ze-lze-vypnout-kontrolni-mechanismy-pravniho-statu>

MAERZ, Seraphine F. et al. Worth the Sacrifice? Illiberal and Authoritarian Practices during Covid-19. *SSRN Electronic Journal*. 2020. ISSN 1556-5068. DOI: [10.2139/ssrn.3701720](https://doi.org/10.2139/ssrn.3701720)

Milion chviliek svolal do Prahy další demonstraci, lidé protestovali proti novému ombudsmanovi Křečkovi. In: *iROZHLAS* [online]. 1. 3. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milion-chvilek-demonstrace-praha-krecek-ombudsman_2003011724_jak

MULÁK, Jiří. Několik poznámek a úvah nad ideou demokratického právního státu. In: *Právní prostor* [online]. 22. 10. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/nekolik-poznamek-uvah-nad-ideou-democratickeho-pravniho-statu>

MULÁK, Jiří. Právo na odpor a koncept bránící se demokracie - český přístup. *STUDIA IURIDICA Casoviensia*. 2022, roč. 10, č. 2. ISSN 13393995. DOI: [10.33542/SIC2022-2-](https://doi.org/10.33542/SIC2022-2-)

ONDŘEJEK, Pavel. Proporcionalita opatření přijímaných ve výjimečných stavech. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 4, s. 613–629. ISSN 1805-2789, 1210-9126. DOI: [10.5817/CPVP2020-4-4](https://doi.org/10.5817/CPVP2020-4-4)

SHAVIT, Anna a Marcela KONRÁDOVÁ. Government Communication in Kafka COVID Time. In: HARRIS, Phil et al., eds. *The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs*. Cham: Springer International Publishing, 2021, s. 1–14. ISBN 978-3-030-13895-0. DOI: [10.1007/978-3-030-13895-0_172-1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-13895-0_172-1)

Slovenský ústavní soud zastavil přístup hygieniků k datům o telefonech. Chyběly záruky před zneužitím. In: *iROZHLAS* [online]. 13. 5. 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-ustavni-soud-rozhodnuti-data-mobilni-telefony-osobni-udaje-koronavirus_2005131637_tzr

Slovník „slušných“ Čechů: Urážky a nadávky fungují stejně dobře u migrace i covidu. In: *HlidacíPes.org* [online]. 13. 12. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/slovník-slusnych-cechu-urazky-a-nadavky-funguji-stejne-dobre-u-migrace-i-covidu/>

Speciál - Interview ČT24 | Česká televize [online]. Česko, 2020 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/220411033200006/>

Ústavní soud se zastal muže, který v nouzovém stavu ukradl žiletky. In: *Česká televize* [online]. 3. 8. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3349594-ustavni-soud-se-zastal-muze-ktery-v-nouzovem-stavu-ukradl-ziletky>

V nouzovém stavu ukradl „žiletky“ za dva tisíce. Zastal se jej Ústavní soud. In: *Seznam Zprávy* [online]. 3. 8. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/v-nouzovem-stavu-ukradl-ziletky-za-dva-tisice-zastal-se-jej-ustavni-soud-171226>

Venice Commission :: Council of Europe. In: [cit. 03.05.2023]. Dostupné z: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=02_EmergencyPowersObservatory&lang=EN

Vláda prodloužila na žádost hejtmanů nouzový stav. Trvat má od půlnoci do 28. února. In: *iROZHLAS* [online]. 14. 2. 2021 [cit. 03.05.2023]. Dostupné

z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-nouzovy-stav-jednani-vlady_2102141627_zuj

VON MÜNCHOW, Sebastian. The Legal and Legitimate Combat Against COVID-19: German Curfew-related Case Law. *Connections*. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2020, roč. 19, č. 2, s. 49–60.

ISSN 1812-1098.

VÝBORNÝ, Š. Koncept bránící se demokracie v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 2, 2012

WEYLAND, Kurt. Populism's Threat to Democracy: Comparative Lessons for the United States. *Perspectives on Politics*. 2020, roč. 18, č. 2, s. 389–406. ISSN 1537-5927, 1541-0986. DOI: [10.1017/S1537592719003955](https://doi.org/10.1017/S1537592719003955)

ZBORNÍKOVÁ, Michaela. *Srovnání Berlinova pojmu pozitivní svobody a možnosti svobodné seberealizace z perspektivy humanistické psychologie*, Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci.